

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

KRIMINALITA MLÁDEŽE

Juvenile delinquency

Bakalářská diplomová práce

Iveta Pietruchová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Martin Fafejta, PhD.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

.....
Iveta Pietruchová

V Olomouci dne 25. 03. 2010

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Martinu Fafejtovi, Ph.D, za jeho cenné připomínky, metodickou pomoc a ochotu podílet se na tvorbě této práce.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá kriminalitou mládeže, která je stále aktuálním problémem, a je v centru pozornosti odborné i laické veřejnosti. Cílem práce je popsat jednotlivé podmínky a příčiny podílející se na rozvoji patologického chování a kriminality dětí a mládeže. Teoretická část obsahuje vymezení pojmů z trestně právní oblasti, legislativní ukotvení problematiky péče o děti, téma prevence kriminality. Stěžejní pozornost je zaměřena především na rozbor konkrétních příčin a podmínek (kriminogenních faktorů) vyplývajících ze sociálního prostředí, na které se jako kurátor pro děti a mládež při práci s mladistvými pachateli zaměřuji. Praktická část je zaměřena na analýzu získaných dat o vývoji kriminality ve správním obvodu města Frýdlant nad Ostravicí.

Abstract

The presented bachelor's thesis deals with youth crime, a still topical problem and the centre of professional and lay public attention. Its aim is to describe particular conditions and causes which influence the development of youth and child pathological behaviour and crime. The theoretical part contains the delimitation of terms from criminal law, the legislative embodiment of childcare, and the crime prevention. Special attention is attached to the analysis of concrete causes and conditions (criminogenic factors) resulting from the social environment in which I specialize as a youth probation officer working with the delinquent youth. The practical part is focused on the analysis of the collected data on crime development in the Frýdlant nad Ostravicí district of administration.

Obsah

Úvod	6
1. Vysvětlení pojmů	8
2. Legislativní ukotvení	11
3. Vývoj kriminality	13
4. Příčiny a podmínky vzniku kriminality	15
5. Dítě jako pachatel	19
6. Objektivní (sociální) kriminogenní faktory	20
6.1. Rodina	20
6.1.1. Rodina jako společenská instituce	23
6.1.2. Socioekonomická a kulturní úroveň rodiny	24
6.1.3. Výchovné působení	27
6.1.4. Neúplná rodina	28
6.1.5. Dysfunkční rodina	29
6.1.6. Ústavní výchova	31
6.2. Škola	33
6.3. Vrstevnická skupina, volný čas	35
6.4. Sekta	37
6.5. Masmédia	38
6.6. Makrosociální podmínky	40
6.7. Negativní společenské jevy	42
6.7.1. Toxikomanie	42
6.7.2. Patologické hráčství	43
6.7.3. Alkoholismus	44
6.7.4. Extremismus	45
7. Prevence	47
8. Praktická část	52
Závěr	62
Seznam literatury a zdrojů	64

Úvod

Kriminalita mládeže je aktuálním a diskutovaným problémem nejen v naší republice, ale i v řadě vyspělých zemí. Ze závěrů prováděných výzkumů, o kterých se podrobněji zmíním v další kapitole, není alarmujícím celospolečenským problémem současnosti rostoucí kriminalita, ale spíše její posun do nižších věkových skupin a zvyšující se brutalita spáchaných trestných činů.

Zločin a kriminalita provázejí lidskou společnost prakticky celý vývoj, proto lze kriminalitu definovat jako historicko-společenský jev, který souvisí s ekonomickým, kulturním a sociálním rozvojem dané společnosti. Každá společnost si určuje, co je pro ni ohrožující, škodlivé a trestné.¹ Pro srovnání lze uvést např. Jižní Ameriku, kde je užívání listů koky společensky akceptovanou záležitostí. Naopak v naší republice je užívání tvrdých drog, jako heroin, kokain, vnímáno jako negativní jev, který ohrožuje jak jedince, tak i celou společnost. Z hlediska tolerance lze srovnávat ještě další jevy, např. homosexualitu, užívání alkoholu atd.

V minulosti společnost neměla potřebu zkoumat příčiny, které vedou jedince k páčání trestné činnosti, a na zločince pohlížela spíše jako na nositele zla a hříchu. Již ve starověku někteří filosofové, historikové a lékaři nahlíželi na příčiny zločinu z několika hledisek, jako jsou špatné lidské vlastnosti, nebo špatná výchova. Základy vědeckého pohledu na kriminalitu položila v 18. století klasická škola trestního práva, reprezentována Beccariem, Benthamem a Mettriem, která kladla důraz na prevenci a výchovu.²

V současné době se odborníci shodují, že se na sociálním selhání jedince podílí celá řada faktorů, které se navzájem podmiňují a působí v určitých souvislostech. Podle nich jde o osobnostní, individuální, skupinové, ale i makrospolečenské souvislosti, které u daného jednotlivce mohou vyústit v patologickou formu chování.³

¹ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 34

² Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 34 - 35

³ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2001, s. 5 - 10

Myslím si, že většina z nás si uvědomuje, že kriminalita působí nemalé škody jak samotným občanům, tak i státu. Nezanedbatelné jsou ještě další finanční náklady na rozsáhlý vyšetřovací proces a následně represivní aparát. Proto souhlasím se *Zapletalem*, že zájmem každého státu či společnosti by mělo být to, že bude mít nad kriminalitou efektivní kontrolu, a kriminalita nenabude takových rozměrů, aby ohrozila jejich samotné základy.⁴

S ohledem na rozvoj různých společenských věd, jako jsou např. kriminologie, sociologie, psychologie, pedagogika, které se uvedeným tématem z různých pohledů zabývají,⁵ ale také na zkvalitňování podpory sociální pomoci jedincům ohroženým sociálně patologickými jevy, lze vyvozovat, že současná společnost se zabývá kriminalitou v širších souvislostech, což zvyšuje úroveň boje s tímto negativním společenským jevem.

⁴ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 45

⁵ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2001, s. 5 - 10

1. Vysvětlení pojmů

Chování lze definovat jako soubor psychických jevů, které se projevují navenek. Zahrnuje všechny vnější projevy včetně činností a reakcí psychiky člověka. Součástí chování je jednání, které je ovlivňováno vnějšími podmínkami, možnostmi a schopnostmi jedince nebo skupiny. Lze ho charakterizovat jako aktivitu směřující k nějakému cíli. Chování a jednání člověka ve společnosti je korigováno společenskými normami, které mají zajistit určité očekávané chování. Je zřejmé, že vztahy členů dané společnosti k normám jsou rozdílné. V případě, že jsou normy respektovány a dodržovány, hovoříme o **konformním** chování a jednání. Pokud se chování jedince od těchto norem odchyluje, hovoříme o **deviantním** chování. Je však potřeba vzít do úvahy, že v každé společnosti jsou některé odchylky chování od společenské normy do určité míry tolerovány.⁶

Z hlediska závažnosti poruchy chování můžeme rozlišit:⁷

- **disociální chování** - označuje výkyvy v chování, které mají mírnější podobu, projevují se dočasně a jsou příznačné věku, např. vzdorovitost, lhavost, negativismus.
- **asociální chování** – označuje projevy, které nejsou v souladu se společenskou morálkou, např. výtržnictví, záškoláctví, úteky, alkoholismus apod.
- **antisociální chování** – má největší míru společenské nebezpečnosti, dostává se rozporu s právem a jinými normami, je trestně stíhatelné, vykazuje značnou míru recidivy. Vyznačuje se agresivitou, destruktivní činností, s cílem uškodit. Můžeme zde zahrnout krádeže, loupeže, vraždy, vandalství, sexuální delikty.

Protispoločenská (antisociální) činnost zahrnuje všechny tři pojmy, kriminalitu, delikvenci a negativní společenské jevy:⁸

⁶ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2001, s. 10 - 12

⁷ ICM NIDM MŠMT. Kriminalita a delikvence – Charakteristika. 2005. Dostupný z [www: http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika](http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika), ze dne 05. 02. 2010

Delikvence označuje chování, které může a nemusí být spojeno s právními důsledky. Je širší pojem než kriminalita. Jde o mírnější formu porušení mravních či právních norem. Zahrnuje tzv. činy jinak trestné, které spáchali nezletilci, tj. osoby mladší 15. let, a přestupky.⁹ Jako delikventní chování označujeme např. vandalismus, toxikomanie, výtržnictví apod. K nejčastějším přestupkům spáchanými mladistvými pachateli, kterých se v praxi zúčastňují, patří přestupky na úseku proti majetku, přestupky na úseku ochrany proti alkoholismu a jinými toxikomaniemi, a přestupky proti občanskému soužití.

Kriminalita vyjadřuje souhrn trestných činů ve společnosti za určitou časovou jednotku.¹⁰ Jde o souhrn společensky podmíněných činů, které ve zvýšené míře ohrožují společnost a odporují normám trestního zákona. Může být zjevná nebo skrytá. Je druhem deviantního jednání.¹¹

Negativní společenské jevy neboli sociálně patologické jevy označují činy nekriminální povahy, které se odchyľují od norem a hodnot uznávaných společností. Nejsou sice sankcionovány platným právem, ale jsou v rozporu s hodnotami a normami dané společnosti. Společnost i konkrétní jedince ohrožují a mohou úzce souviset s delikvencí a kriminalitou, např. nealkoholová toxikománie, alkoholismus, patologické hráčství.¹²

Dítě – dítětem se podle Úmluvy o právech dítěte, která byla přijata dne 20. 11. 1989 v New Yorku, považuje osoba mladší 18. let, s výjimkou pokud zletilosti nedosáhla uzavřením manželství.¹³

Mládež je spojována s různými věkovými kategoriemi z hlediska různých vědních oborů, jako je kriminologie, sociologie apod. Tímto pojmem jsou označeny osoby mladší 18. let.¹⁴

⁸ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 11

⁹ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 11

¹⁰ Bartlová, S. Sociální patologie. 1. vydání. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998, s. 14

¹¹ Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 17

¹² Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 11

¹³ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 15

¹⁴ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 15

Mladistvý - je pojem trestněprávní dle zák. č. 218/2003 Sb., ve věcech soudnictví mládeže, ve znění pozdějších předpisů. S tímto pojmem je spojen počátek trestní odpovědnosti, která začíná po dni dovršení 15. let a končí dovršením dne 18. roku života.¹⁵

Osoba mladší 15. let - je pojem, který označuje jedince, který spáchal čin jinak trestný před dovršením 15. roku. Taková osoba není pro nedostatek věku trestně odpovědná,¹⁶ trestní stíhání není přípustné. Dopustí-li se dítě mladší 15. let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě na návrh státního zastupitelství. Soud může uložit dítěti opatření dle § 93 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., ve věcech soudnictví mládeže, ve znění pozdějších předpisů, jako je dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče. Jako výjimečný trest lze uložit ochrannou výchovu. Soud může upustit od uložení opatření, postačuje-li k dosažení účelu tohoto zákona projednání činu dítěte před státním zástupcem nebo soudem pro mládež.

Nezletilý je fyzická osoba, která nedovršila 18. let věku a nenabyla zletilosti uzavřením manželství. V trestněprávní legislativě se tento pojem nevyužívá.¹⁷

Trestní odpovědnost – počátek trestní odpovědnosti je různý, v České republice začíná 15. rokem, např. v Rakousku a Německu je od 14. let, ve Francii již od 13. let.

¹⁵ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 16

¹⁶ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 15

¹⁷ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 16

2. Legislativní ukotvení

Z hlediska mého profesního zařazení mám svěřeny určité pravomoci, při jejichž aplikaci se však musím řídit zákonnými postupy. Problematika péče o děti a jejich ochrana je ukotvena v řadě právních předpisů, jimž je společné hájit zájmy a blaho dětí. Obecně se zmíním o těch, které jsou pro mou práci stěžejní:

➤ Listina základních práv a svobod

Zajišťuje neporušitelnost základních práv a nedotknutelnost každého občana.

➤ Úmluva o právech dítěte

Byla vyhlášena Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 v New Yorku. Podle odstavce I čl. 1 se *"pro účely této Úmluvy dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18. let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve"*.

Úmluva o právech dítěte je založena na čtyřech základních principech:

- Právo na přežití - zaručuje zachování života a uspokojení základních potřeb dítěte.
- Právo na rozvoj - umožňuje harmonický rozvoj dítěte včetně práva na vzdělání, volný čas a na svobodu myšlení a vyznání.
- Právo na ochranu - chrání dítě před násilím, všemi druhy zneužívání a zanedbávání.
- Právo na účast - dává dítěti možnost vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se ho týkají.

➤ Zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Upravuje vztahy mezi rodinnými příslušníky – uzavření a rozvod manželství, úpravu poměrů k dítěti po dobu před a po rozvodu, určení otcovství, rodičovskou zodpovědnost, apod.

➤ Zák. č. 369/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zajišťuje ochranu dětí, hájí zájmy a blaho dětí – upravuje postup orgánů SPOD, např. při preventivní a poradenské činnosti, zprostředkování náhradní rodinné péče, přestupcích na úseku péče o děti a další.

➤ **Zák. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů**

Upravuje péči a pobyt dětí ve školských zařízeních a preventivně výchovnou péči ve školských zařízeních.

➤ **Zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů**

Upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Při své práci opírám ještě o další zákony a předpisy, jako je např. trestní zákon, trestní zákoník, zákon o přestupcích, zákon o vězeňství a další.

3. Vývoj kriminality

Kriminalita, jak již bylo výše uvedeno, je druhem deviantního chování, které odporuje normám trestního zákona. Kriminalitou můžeme také označit souhrn společensky podmíněných činů, které ve zvýšené míře ohrožují společnost a platnými zákonnými předpisy jsou prohlášeny za trestné.¹⁸

Vývoj registrované kriminality mládeže na území České republiky je poznamenán společenskými změnami, ke kterým došlo v roce 1989. Statistické údaje vykazují výrazný nárůst trestných činů zejména v letech 1990-1993, který kulminoval tak do roku 1996. Od roku 1997 lze sledovat dlouhodobý pokles podílu provinění a činů jinak trestných spáchaných mládeží na celkovém počtu objasněných trestných činů. V letech 2006 a 2007 statistiky sice vykazují mírný nárůst počtu stíhaných mladistvých, který však dramaticky nemění celkově příznivý vývoj registrované kriminality mládeže za posledních osm až deset let. Nabízí se několik možných vysvětlení poklesu registrované kriminality mládeže, jako je pokles podílu dětí a mládeže v celkové populaci, nebo přijetí zák. č. 218/2003 Sb., ve věcech soudnictví mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Tyto hypotézy však nebyly podloženy žádným kriminologickým výzkumem.¹⁹

Ze zpráv Ministerstva vnitra o stavu bezpečnosti v České republice za období 2003 – 2008 vyplývá, že v uvedeném období převažují majetkové trestné činy, dochází ke zvýšení počtu násilných trestných činů, loupeží a ublížení na zdraví. Za období 1997 – 2003 byl zaznamenán nejvyšší počet vražd, v roce 2004 došlo k poklesu. V roce 2008 se poměrně zvýšila společenská nebezpečnost jednání s extrémistickým podtextem a drogovou problematikou. Značný podíl na celkovém počtu trestných činů mají mladiství umístění v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.²⁰

Vzhledem k tomu, že ve stávajícím režimu neexistují složky státní kontroly jako v komunistickém režimu, stávající vývoj kriminality se dle odborníků jeví jako příznivý.

¹⁸ Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 17

¹⁹ Válková, H., Humáková, J. Dobré zprávy o kriminalitě mládeže. Mladá Fronta dnes. 2008. Dostupný z www: <http://www.fod.cz/stranky/informace/1008/mfd0810042.htm>, ze dne 05. 03. 2010

²⁰ Ministerstvo vnitra. Statistiky kriminality – dokumenty. Dostupný z www: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx>, ze dne 05. 03. 2010

V souvislosti se snižováním kriminality se hovoří o zkvalitňování práce policie a dalších institucí činných v této oblasti, zejména v oblasti primární prevence.

Vzhledem k tomu, že k rozvoji kriminálního jednání může dojít již v dětském věku, v následujícím odstavci se zmíním o tzv. prekriminalitě, která tvoří určitou část kriminality mládeže.

Tímto pojmem je vymezena trestná činnost osob, které v době spáchání činu jinak trestného nedosáhly věku 15. let. Souhlasím s *Vantuchem*, že není vhodné tento problém přecházet, protože někteří mladiství pachatelé se již v dětském věku dopustili nějakého přečinu. Samostatným problémem prekriminality jsou škody, které děti svým jednáním způsobí, což si v danou chvíli vůbec neuvědomují.²¹ Mezi nejčastější činy, kterých se děti v rámci prekriminality dopouštějí, patří dle mých poznatků hlavně drobné krádeže sladkostí v samoobsluhách, okradení spolužáka ve škole, ale i rozkrádání majetku ve zdánlivě opuštěných objektech, o kterých se domnívají, že nikomu nepatří. Vždy šlo spíše o spontánní skupinové jednání než o promyšlenou strategii.

²¹ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 31-34

4. Příčiny a podmínky vzniku kriminality

Rozvoj kriminality je podmíněn určitými příčinami a podmínkami, které procházejí dlouhodobým zkoumáním, a zjištěné poznatky doposud neposkytují jednoznačné závěry.²² Při osvětlování příčin kriminality lze vycházet z poznatků a metodik tří základních teorií podle jednotlivých vědních oborů:²³

- **Biologické teorie** vycházejí z předpokladu, že kriminalita jedinců vychází z vrozených biologických vlastností, nebo získanými biologickými pochody.
- **Psychologické teorie** vycházejí z názoru, že kriminalita je způsobena duševním stavem a zvláštní psychickou konstitucí, která může být vrozená, ale i získaná. Kriminalitu spojují s určitým typem osobnosti.
- **Sociologické teorie** naopak příčiny delikventního chování hledají ve společenském prostředí, které vyplývají z výchovného působení na jedince, jako je rodina, škola, pracoviště, vrstevnická parta apod. Představitelé těchto teorií se domnívají, že genetická dispozice může ovlivňovat chování jedince v důsledku snížené sebekontroly, hyperaktivity apod., avšak samotné nevedou ke vzniku delikventního chování, pouze mohou zvyšovat jeho pravděpodobnost.

Jak uvádí *Semrád*, kriminologové se obecně shodují na stanovisku, že příčiny současných negativních jevů u dětí a mládeže vyplývají ze všeobecné krize hodnot, v preferenci materiálních zájmů, v oslabení úlohy rodiny, v krizi pedagogických institucí, v působení sdělovacích prostředků, v nezaměstnanosti, alkoholismu, zneužívání návykových látek.²⁴

Policejní zprávy uvádějí, že za hlavní příčiny kriminality dětí a mládeže jsou považovány:²⁵

- dysfunkční rodina (alkoholismus, kriminalita rodiny, nízká vzdělanost)

²² Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 46

²³ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 35

²⁴ Semrád, J. Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 71

²⁵ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 123

- nedostatek rodičovského dohledu a kontroly využívání volného času
- negativní výchovný vliv v rodině (rozvodovost, psychická labilita apod.)

Podle *Zapletala* se však nelze jednoznačně přiklonit k jedné možné příčině či podmínce, protože kriminalita jako společenský jev je vnímána spíše jako výsledek multifaktorového působení příčin a podmínek, které na dítě působí v různém čase a intenzitě, a vzájemně se podmiňují. Za podmínku trestné činnosti se považují situace a okolnosti usnadňující příčině její působení, tzn., že neřešená podmínka kriminality se může stát příčinou a naopak.²⁶

Myslím si, že čím více kvalitních informací o daném tématu získáme, tím lépe se nám podaří jednotlivé příčiny a podmínky vedoucí ke kriminalitě rozpoznat a definovat.

Z hlediska příčin a podmínek delikvence bychom děti a mladistvé mohli odvodit do následujících skupin:²⁷

- děti a mladiství s normálním psychologickým vývojem, u nichž převládají poruchy chování, vyvolané negativním vlivem sociálního prostředí
- děti a mladiství, jejichž delikventní a kriminální činnost je projevem pubertální a adolescentní nevyrovnanosti
- děti a mladiství, v jejichž chování se projevují poruchy rozumových schopností
- děti a mladiství, u nichž je delikventní chování ovlivňováno psychopatickými poruchami
- mladiství, u nichž má na vznik trestné činnosti výrazný podíl alkoholismus a toxikomanie

Působící faktory formující dítě k delikventnímu chování označujeme jako **kriminogenní faktory**. Podle definice *Kohoutka* jimi označujeme „*rizikové činitele, které motivují, vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů*“.²⁸

²⁶ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 46

²⁷ Kýr, A. Historická penologie (online). Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 1/2008, s. 21. Dostupný z [www: http://www.ivvs.cz/uploaded/files/43/HP01_2008.pdf](http://www.ivvs.cz/uploaded/files/43/HP01_2008.pdf), ze dne 16. 03. 2010

²⁸ ABZ.cz: Slovník cizích slov (online). Dostupný z [www: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kriminogenni-faktory](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kriminogenni-faktory), ze dne 31. 01. 2010

Kriminogenní faktory lze třídit podle několika kritérií. Jedním z možných dělení kriminogenních faktorů je jejich rozlišení na **subjektivní**, které zahrnují osobnostní faktory, tedy psychické a fyzické vlastnosti jedince, a **objektivní**, kdy se jedná o sociální podmínky, jako je škola, rodina, celospolečenské faktory.²⁹ Vzhledem k tomu, že se na kriminalitu obvykle pohlíží jako na selhání člověka v oblasti sociálních vztahů, celá řada faktorů vyplývá hlavně ze společenského života. U některých jedinců se kriminální dráha odvíjí od selhání v mladistvém nebo již dětském věku jedince, u jiných může dojít k selhání neočekávaně. Přikláním se k závěru *Vykopalové*, že u jedince, který se dopouští opakované trestné činnosti v dětském nebo mladistvém věku, je velká pravděpodobnost, že bude v této činnosti pokračovat i v dospělosti.³⁰

Kriminalita je posuzována také z hlediska pohlaví. Rozdíly mezi ženskou a mužskou kriminalitou se snaží vysvětlit kriminologické teorie. Při posuzování těchto odlišností se opírají o biologické teorie, kdy se bere v úvahu přirozená podstata ženského rodu, jako jsou menší fyzická vyspělost žen, vrozené mateřské pudy, pasivita k páčání trestné činnosti a méně brutality. Naopak psychologicky orientované teorie se soustřeďují na zvláštnosti psychiky pachatelek. *Urbanová, Večeřa* uvádějí, že mnoho odborníků se přiklání k názoru, že se ženy dopouštějí trestných činů hlavně z emočních důvodů. U mužů je dle jejich názoru důvodem sobeckost, surovost a chamtivost. Sociologické teorie naopak prosazují, že na vývoj kriminality žen má vliv sociální prostředí a příprava na budoucí roli ve společnosti dle pohlaví.³¹

Dostupné kriminální statistiky potvrzují, že celkové zastoupení žen mezi pachateli trestných činů v naší republice je poměrně nízké, přestože v posledním desetiletí vykazují mírně stoupající tendenci. Rozdíl mezi kriminalitou mužů a žen autoři spatřují v tom, že u žen převažuje méně závažná majetková trestná činnost, nižší výskyt recidivy, spíše neorganizovaná individuální trestná činnost, nebo vystupují pouze jako pomocnice při trestné činnosti mužů. Mezi mladistvými pachateli rovněž převažují spíše chlapci, poměr

²⁹ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 48

³⁰ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2001, s. 127

³¹ Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 29 - 30

mladistvých žen ve výkonu trestu je prakticky minimální.³² Ženská kriminalita je vysvětlována teorií rozdílné socializace, o které se podrobněji zmíním v jiné kapitole.

³² Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 40 - 46

5. Dítě jako pachatel

Dítě se v průběhu života za pomoci rodičů a dalších sociálních institucí učí rozlišovat žádoucí a nežádoucí chování ve vztahu k určité situaci, mělo by si uvědomit co je nevhodné nebo zcela nežádoucí, a jaké důsledky z toho mohou vyplynout. Sklon k delikventnímu chování je tedy ovlivňován vývojem osobnosti dítěte, existencí kriminogenních faktorů, a jeho schopností negativní jevy rozpoznat a odolat jim.³³

Přestože se v současné době hovoří o tom, že kriminalita mladistvých nabývá znaky trestné činnosti dospělých pachatelů, myslím si, že s ohledem na jejich nezkušenost a nezralost se od kriminality dospělých liší, což potvrzují i níže uvedené charakteristiky.

Zvláštnosti způsobu páchaní trestné činnosti u dětí a mladistvých:³⁴

- výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých
- trestná činnosti je obvykle páchána se spolupachateli a ve skupině
- příprava je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování
- chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí a zbytečným ničením předmětů a zařízení
- důležitou roli hraje alkohol nebo jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu
- jednání pachatelů je spíše emotivní než rozumově podložené
- při opakování trestné činnosti se vyskytují specifické znaky z činnosti předcházející
- při získávání alibi se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do níž patří
- přípravě ale i spáchání činu, se pachatelé rádi svěřují členům své skupiny
- pachatelé odcizují předměty, které právě potřebují nebo se jim líbí
- věci získané trestnou činností skupinou mladistvých jsou záhy rozděleny mezi ostatní členy skupiny, finanční prostředky jsou utráceny ve skupině
- fyzická síla je nahrazována neúměrnými prostředky pro překonání překážky a cíle

³³ Průšová, L., Plšková, A. Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR, o.p.s. 2009

³⁴ Čech, T. Nežádoucí sociálně patologické projevy školních dětí (online). 2005. Dostupný z [www: http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/15367.aspx](http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/15367.aspx), ze dne 20. 04. 2009

6. Objektivní (sociální) kriminogenní faktory

V této kapitole se zaměřím na vlivy, které působí na dítě z okolního prostředí. Domnívám se, že při jejich nesprávném působení může dojít u dítěte k rozvoji delikventního chování a kriminality.

Na utváření osobnosti dítěte má velký vliv sociální a kulturní prostředí, kterým je obkloповáno. V rámci tohoto prostředí jde např. o vliv rodiny, školy, kamarádů, ale také vzorců a norem, morálky, práva, obyčejů.³⁵ Vzhledem k tomu, že význam těchto vlivů spočívá v jejich výchovném působení, *Vantuch* trestnou činnost mladistvých charakterizuje jako důsledek poruchy ve výchově a ukazatel nedostatků během socializace dítěte.³⁶

6.1. Rodina

Odborná veřejnost zabývající se problematikou kriminality jako negativního společenského jevu se shoduje, že rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která má stěžejní význam v procesu socializace dítěte a uspokojování dalších potřeb dítěte. Rodina je vnímána jako základní článek každé společnosti. Její výjimečnost spočívá v tom, že pro dítě představuje první sociální skupinu, se kterou se ihned po narození dostává do kontaktu.³⁷

V této části se blíže zaměřím na vysvětlení procesu socializace.

Socializace není jen pojem, ale významný proces, kterým se utváří osobnost člověka. Výstižné se mi jeví motto: „*Osobností se člověk nerodí, osobností se člověk stává*“,³⁸ jak uvádí *Urbanová, Večeřa*. Socializací se jedinec začleňuje do společnosti, vstupuje do společenských rolí, osvojuje si sociální postoje a mínění, integruje se s jinými lidmi. Vytváří si hierarchický systém hodnot a adaptuje se na právní systém. Jde o proces sociálního učení a výchovy, kterými si jedinec osvojuje návyky, vědomosti a pravidla. Mění se charakter rozhodování člověka, protože se rozhoduje na základě sociálních zkušeností. K dosažení svých cílů si volí vhodné prostředky a myslí na možné důsledky,

³⁵ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 48

³⁶ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 46 – 48

³⁷ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 23 - 24

³⁸ Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 25

kteřé svým chováním způsobí.³⁹ Jde o tzv. primární socializaci, jejíž kvalita závisí hlavně na výchovném působení rodičů, popř. dalších členů rodiny. Socializaci můžeme rozčlenit do tří vývojových období:⁴⁰

- Vývoj sociální reaktivity – dochází k vývoji diferencovaných emočních vztahů k lidem bližším i vzdálenějším ve společenském okolí.
- Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací – jde o vývoj norem, vymezení hranic, v nichž se může jedinec pohybovat. Příkladem selhání vývoje sociálních kontrol jsou právě mladiství delikventi.
- Osvojení sociálních rolí -tj. takových vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekávány a to vzhledem k jeho věku, pohlaví, společenskému postavení aj.

Z výše uvedeného lze dojít k závěru, že pokud socializace neprobíhá v pořádku, dochází k sociální maladaptaci a člověk selhává v některých funkcích i rolích. Kořeny deviantního chování pak lze hledat v chybném procesu socializace. Bez uspokojivé socializace se vyvíjejí sociálně narušení jedinci, kteří nejsou schopni vstupovat do běžných interakcí a nedokážou respektovat pravidla běžného soužití. Jejich hodnotový systém je narušen a nejsou schopni splnit očekávání daného společenství, která jsou na ně kladena.⁴¹

Proces socializace probíhá u dívek a chlapců odlišně. Tyto rozdíly popisuje tzv. gender socializace. Po dlouhé generace je zažitá rozdílná výchova chlapců a dívek, kdy jsou dívky vedeny spíše k roli matek, k pomoci v domácnosti a k větší poslušnosti. Dívky jsou vnímány jako méně agresivní než chlapci, mající více zábran. Jsou více kontrolovány a hlídány, v důsledku čehož mají méně příležitostí ke společenským experimentům. Podle teorie sociálních rolí panují domněnky, že ženská kriminalita je nízká, protože ženy v důsledku svých rolí nemají dostatek příležitostí páchat trestnou činnost. Z výše

³⁹ Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 20 - 21

⁴⁰ Nikl, J. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci. 1. vydání. Praha: Policejní akademie, 2000, s. 17

⁴¹ Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 20 - 22

uvedených skutečností lze dojít k závěru, že výchova dívek sice kriminalitu nevyklučuje, ale výrazně ji omezuje.⁴²

Při posuzování rodiny je potřeba vzít do úvahy fakt, že do prostředí rodiny se promítá ekonomický, společenský a kulturní vliv společnosti, jakož i společenské problémy z hlediska životního stylu, úrovně bydlení, nezaměstnanosti, které se odrážejí jak na její funkci, tak na uspokojování potřeb a zájmů jejích členů.⁴³ Domnívám se, že pro vývoj dítěte je velmi důležité, jak rodina funguje, jaké hodnoty vyznává, a jak mezi sebou členové komunikují. Rodina by měla být schopna dítěti vytvářet pozitivně působící rodinné prostředí, přirozeně uspokojovat jeho psychické potřeby a podporovat všechny formy sociálního učení.⁴⁴ Také je dokázáno, že dítě se nejvíce učí napodobováním, proto důležitou roli sehrávají samotní rodiče, jejichž osobní příklad je sám o sobě výchovným prostředkem. Dítě si pod vlivem chování rodičů osvojuje určité vzorce sociálního chování, návyky, vědomosti, pravidla a dovednosti, přijímá společensky žádoucí hodnoty, normy, odnáší si představu o manželství, o rodině, vzdělání a pracovním uplatnění, o životním stylu.⁴⁵ Přejatými vzorci chování se pak neuvědoměle řídí i v dospělosti, kdy už rodinu opustilo a osamostatnilo se,⁴⁶ což bych z vlastních zkušeností potvrdila.

Osobně kladu velký důraz na to, aby rodiče dítě vedli k ohleduplnosti, toleranci a respektu k zájmům a hodnotám ostatních lidí, k řešení konfliktů a nedorozumění neagresivní cestou, a také k určité zdrženlivosti. Přiznávám, že tyto vlastnosti mi u dnešní mládeže chybí. Přesvědčují mne o tom všudypřítomný vandalismus, neomalené chování v dopravních prostředcích a veřejných prostranstvích. Myslím si, že pokud má dítě v sobě zakořeněny všeobecné hodnoty a morální zásady, a získá určité právní povědomí, pak se trestné činnosti zcela přirozeně vyhýbá, protože si je schopno uvědomit důsledky, které by svým chováním způsobilo.

⁴² Urbanová, M., Večeřa, M., a kol. Ženská delikvence. 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2004, s. 20 - 31

⁴³ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 49

⁴⁴ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 13

⁴⁵ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 24

⁴⁶ Semrád, J. Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 10

Na druhou stranu je potřeba si uvědomit, že děti jsou od narození vydány „rozmarům“ nás dospělých. Od toho se vyvozují závěry, že kriminalita a další sociálně patologické jevy jsou přímým důsledkem toho, kdy rodina neplní řádně svou funkci. V těchto případech je opět rodina zpravidla považována za hlavního činitele, který se svým selháváním může podílet na rozvoji deviantního chování a kriminality svých dětí. V jistém slova smyslu lze rodinu považovat za jakési pozadí osobnosti devianta.⁴⁷

V souvislosti s rodinou se hovoří o různých faktorech, které mohou ohrozit její stabilitu, a v důsledku toho ohrozit zdárný a zdravý vývoj dítěte. O těchto faktorech se podrobněji zmíním v níže uvedených podkapitolách.

6.1.1. Rodina jako společenská instituce

V hodinách občanské nauky a v rámci rodinné výchovy nám bylo vštěpováno, že rodina je základní jednotkou státu. Propagovalo se a podporovalo manželství, na svobodné matky se pohlíželo s despektem, rozvodové řízení bylo ztíženo a protahováno zkušební dobou, aby se během určité doby manželé pokusili o obnovu soužití. Se změnou režimu se však začalo hovořit o krizi rodiny s klesající sňatečností a porodností, přibýváním neúplných rodin, či zvyšujícím se počtu rozvodů.

V souvislosti s uvedenými jevy se uvádí, že vztahy v rodině jsou rozvolněné, z rodin se vytrácí schopnost otevřené komunikace, vzájemného naslouchání, sdělování si zážitků, hodnocení úspěchů či neúspěchů. Nahrává tomu uspěchaný životní styl, v jehož důsledku se rodičovská péče zužuje spíše na materiální zabezpečení dětí, na organizační chod rodiny a jeho kontrolu, což vede k citové deprivaci.⁴⁸

V současné rodině je oproti minulosti citelná změna v postavení ženy, což souvisí s její emancipací. Ženy se stávají úspěšnými podnikatelkami, začínají se angažovat v politice a ve veřejné sféře. S celkovou změnou struktury pracovního trhu dochází ve firmách k redukci pracovníků, větší pracovní a časové vyčerpání zaměstnanců. Navíc dnešní doba klade vyšší požadavky na ekonomické zajištění rodinného rozpočtu, a proto je zaměstnání žen prakticky ekonomickou nutností.⁴⁹ Právě v důsledku těchto změn se mění pozice dětí

⁴⁷ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 37

⁴⁸ Semrád, J. *Mládež a sociálně negativní jevy*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 102 - 103

⁴⁹ Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 41

v rodině, děti jsou častěji odkázány samy na sebe, a výchova je stále více odkázána na ostatní výchovné instituce.⁵⁰

Nedávno byla v televizi odvysílána reportáž, že za poslední dobu podstatně klesl počet uzavřených manželství a mladí lidé spíše preferují žít tzv. „singl“. Na druhou stranu se potvrzuje fakt, že stávající manželství nejsou uzavírána z ekonomických důvodů, jak tomu bylo v minulosti (novomanželské půjčky, přidělování bytů pouze manželům), nebo z důvodu neplánovaného těhotenství, ale spíše z emocionálních důvodů. Mladí lidé vstupují do manželství uváženěji a v pozdějším věku, většina z nich má již nastartovanou profesní kariéru. Rodičovství je díky dostupnosti antikoncepce plánované. Současné postavení ženy ve společnosti muži respektují a celkový řád rodiny tomu snáze přizpůsobují.

6.1.2. Socioekonomická a kulturní úroveň rodiny

Na vývoj osobnosti dítěte má vliv celková finanční situace rodiny, ale také úroveň vzdělání a pracovního zařazení rodičů. V dřívější době totiž platilo, že mnoho delikventů pocházelo z nejchudších rodin a nevzdělaných rodičů. Nejpříznivější podmínky pro rozvoj kriminality byly shledávány právě u lidí bez kvalifikace, nezaměstnaných a žijících v chudobě. Postupem doby se ukazovalo, že se kriminalita začíná přesouvat i do rodin středních vrstev.⁵¹

Novější poznatky ukazují, že mnoho mladistvých delikventů pochází také z rodin na vysoké socioekonomické úrovni. Na první pohled se jeví, že jde o funkční rodiny, které žijí „spořádaným“ životem. Bližším pohledem však bylo zjištěno, že tyto rodiny tak působí jen zvenku, ale uvnitř jsou vzájemné vztahy chladné a narušené. Důraz je kladen spíše na materiální hodnoty a zajištění než city. Tím největším nebezpečím se stává nedostatek času pro dítě, který rodiče vykupují nadstandardním finančním a materiálním zabezpečením, ale jinak dětem nevěnují dostatečnou pozornost a zájem. Dítě citově strádá a může si pozornost vynucovat patologickým způsobem.⁵²

⁵⁰ Semrád, J. Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 23 - 24

⁵¹ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 41

⁵² Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 13

Problémem může být také rodina s větším počtem dětí, kde se dětem ze strany dospělých dostává menšího dílu pozornosti, než je žádoucí, což může mít určité deprivací následky. Důsledkem mohou být poruchy sociálního chování jako toulky, záškoláctví, asociální chování. I když je obtížné konstatovat, kolik dětí zvládnou rodiče vychovávat v optimálních podmínkách, *Matějček, Langmeier* projevy deprivace zaznamenali v rodinách se čtyřmi a více dětmi.⁵³

Osobně se domnívám, že pokud rodiče mají hodně dětí, nejsou ani při nejlepší vůli schopni dát všem dětem stejným dílem lásku, pozornost aj., což se mi opakovaně potvrdilo v mé profesi. V těchto rodinách zpravidla sledujeme celkovou péči o děti a stav domácnosti, ale řešíme také slabý prospěch nebo výchovné problémy u dětí.

Na socializaci dítěte má velký vliv sociální a kulturní prostředí, ve kterém dítě žije a jehož je příslušníkem. Působením prostředí dochází k formování jeho osobnosti, připravuje se na svou budoucí roli a učí se určitému životnímu stylu. Myslím si, že prognóza dalšího vývoje dítěte hodně závisí na prostředí, ve kterém se pohybuje.

Živnou půdou pro rozvoj kriminality a jiných sociálně patologických jevů jsou sociálně vyloučená společenství, která mohou představovat např. obyvatele jednoho domu, nebo celé městské čtvrti. Názorným příkladem jsou chudinská ghetta, kde panují vlastní pravidla a zákony. Tyto vyloučené lokality se mohou vyskytovat na periférii města, nebo přímo v jeho centru, ale také zcela mimo obec. Tvoří je byty se sníženou kvalitou, chybí zde infrastruktura, dopravní obslužnost, obchody, škola.⁵⁴

Dalšími znaky tohoto vyloučeného společenství jsou mnohapočetné rodiny, špatná finanční situace rodiny, přeplněné byty, lidé bez kvalifikace, zanedbaná kontrola dětí, záporný vztah ke škole, trestná činnost.⁵⁵ Strukturu obyvatel tvoří zpravidla bývalí neplatiči, či jinak „problémoví“ lidé. Členové rodiny a jednotlivci jsou většinou nezaměstnaní, zcela odkázáni na pomoc státu. Problémem je, že dlouhodobě nezaměstnaní ztrácejí pracovní návyky, což ztěžuje jejich návrat do práce a adaptaci na určitý režim. V případě, že pracují, jejich příjmy jsou nízké, a tím se ocitají v pasti chudoby. Nastalé problémy nejsou schopni sami řešit, vlastně ani nevědí jak. Vizi do budoucna nemají, přežívají ze dne na den, s cílem

⁵³ Matějček, Z., Langmeier, J. Psychická deprivace v dětství. 2. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 152

⁵⁴ Jakoubek, M., Hirt, T. Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004. Dostupný z [www: http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm](http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm), ze dne 20. 04. 2009

⁵⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 141

uspokojit nejdůležitější životní potřeby. Mimo své prostředí se cítí nejistí, jednat s úřady jim připadá příliš složité. Vzhledem k tomu, že lidé v ghettech často hospodaří s podprůměrnými příjmy, bují zde ve velkém lichva, kdy se schopnější jedinci obohacují na úkor méně schopných, nebo se zadlužují u nebankovních společností, které nabízejí půjčky s vysokým úrokem. V konečném důsledku to vede k jejich dlouhodobému a opakovanému zadlužování, které lze nazvat jako dluhovou past. Neorganizovaný čas a existenční problémy řeší požíváním alkoholu, drog, z chudoby se snaží uniknout gamblerským, prostitucí nebo pácháním trestné činnosti.⁵⁶

Zkušenosti ukazují, že děti, které v takovém prostředí vyrůstají, jsou od počátku svého života socializovány na podmínky ghetta, přejímají uvedené vzorce chování a nápodobou přejímají životní styl svých rodičů. I u nich zůstává problém se vzděláním, protože od svých rodičů nejsou podporovány ve vztahu ke škole. Děti většinou navštěvují speciální školy, kde je učební plán méně náročný než v běžných školách, nebo se jejich docházka vyznačuje vysokou absencí. Někteří rodiče nepovažují školní docházku za podstatnou, vzhledem ke své dlouhodobé nezaměstnanosti nemají zkušenost, že si vzděláním mohou zvýšit šanci na získání zaměstnání.⁵⁷

Děti většinu času tráví bezprizorně na ulicích, často do pozdního večera. Tím se snižuje míra podnětů, které děti potřebují k rozvoji své osobnosti. Dítě samo nemá potřebu opustit ghetto, vzdělávat se a celkově změnit životní styl, podpora ze strany rodičů je mizivá. Rodiče nemají ambice, aby jejich děti žily jinak. Zřejmě usuzují podle svého, že si děti stejně jako oni s tím co mají, do života vystačí.⁵⁸

Dalším nestandardním prostředím může být dle mého názoru také sekta, do které je dítě prostřednictvím svých rodičů začleněno. O sektách je obecně známo, že se vyznačují zvláštními životními zásadami, pravidly a praktikami, díky nimž se může dítě dostat do podobné sociální izolace.

Jako sociální pracovník z praxe jsem nabyla dojmu, že dlouhodobý vliv prostředí nelze prakticky prolomit.

⁵⁶ Jakoubek, M., Hirt, T. Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004. Dostupný z [www: http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm](http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm), ze dne 20. 04. 2009

⁵⁷ Jakoubek, M., Hirt, T. Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004. Dostupný z [www: http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm](http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm), ze dne 20. 04. 2009

⁵⁸ Mudrová, H. Kultura chudoby. Zdroj neuveden, 2009. Dostupný z [www: http://www.outsidermedia.cz/Kultura-chudoby-1.aspx](http://www.outsidermedia.cz/Kultura-chudoby-1.aspx), ze dne 15. 01. 2010

6.1.3. Výchovné působení

V případě, že dítě něco provede, nebo jsou projevy jeho chování nežádoucí, většinou každý z nás dítě označí jako nevychované. Z toho vyplývá, že rodina ovlivňuje své členy nejen celkovou atmosférou v rodině, ale také stylem výchovy.

Řada projevů sociálně negativního chování, které jsou podkladem pozdějšího kriminálního chování, může mít svůj původ právě v neadekvátní výchově.⁵⁹ Myslím si, že ve výchově rodičů se často odráží to, jak byli sami svými rodiči vychováváni.

Výchovné vedení můžeme dělit podle toho, zda je dítě striktně řízeno, nebo je mu dána možnost vlastního vyjádření. Jako ideální se uvádí demokratická výchova, která je důsledná, a rodiče dbají na dodržování stanovených pravidel. Na druhou stranu však dětem naslouchají a jsou ochotni s nimi diskutovat, v opodstatněných případech se dohodnout na kompromisech. Druhým protipólem je zanedbávající a autoritářská výchova, která je velmi přísná, charakteristická souhrnem zákazů a nařízení, bez vysvětlení a možnosti diskuse.⁶⁰ Zcela jednoznačně jsou odborníky odmítány tvrdé tělesné tresty, které u dítěte podporují rozvoj agresivity a vzdorovitosti, ale také dítě vedou ke lhaní a manipulaci, aby se trestu vyhnulo.⁶¹

Nelze ani jednoznačně tvrdit, že úplná a uspořádaná rodina s dobrou sociokulturní úrovní je zárukou řádné výchovy dítěte. Bez předsudků je vnímáno, že většina rodičů se snaží svým dětem dát to nejlepší, co je v jejich možnostech. Někteří rodiče to však se svou péčí přehánějí, dají dítěti vše bez očekávání jakési protislužby.⁶²

Dle mého názoru je spíše na škodu, než k užitku, když rodiče nemají na dítě žádné nároky, obklopují ho pohodlím, blahobytem, nevedou ho k práci a povinnostem, obdarovávají ho dárky, aniž by si to zasloužilo. Hrozí totiž riziko, že se z dítěte vyvine pohodlný, sobecký a samolibý jedinec bez pracovních návyků, který si svůj nastavený životní standard bude chtít udržet i za cenu porušení zákona. Škodlivé je také nejednotné výchovné vedení rodičů, což v očích dítěte snižuje jejich přirozenou autoritu,⁶³ či příliš

⁵⁹ Semrád, J. Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 15

⁶⁰ Peterková, M. Výchova dítěte v rodině. Zdroj neuveden, 2008. Dostupný z [www: http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php](http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php), ze dne 05. 03. 2010

⁶¹ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 44

⁶² Peterková, M. Výchova dítěte v rodině. Zdroj neuveden, 2008. Dostupný z [www: http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php](http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php), ze dne 05. 03. 2010

⁶³ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 52 -53

uvolněná výchova, kdy je dítěti vše povoleno. Myslím si, že dítě má být jemně vedeno, korigováno, mít určité hranice a řád. Pokud hranice nejsou nastaveny, dítě pro svou nezkušenost a nevyzrálou je zmatené a zkouší, co všechno může.

Jak jsem již ve své práci uvedla, dítě se učí také nápodobou. Z toho vyplývá, že negativním výchovným vzorem jsou také rodiče nebo rodič, který požívá alkohol, drogy, nepracuje, chová se agresivně, nebo páchá trestnou činnost. To vše může zvyšovat pravděpodobnost, že dítě sklouzne ke stejnému způsobu chování.⁶⁴

6.1.4. Neúplná rodina

Pokud je rodina tvořena pouze jedním rodičem a dětmi hovoříme o neúplné rodině, která může vzniknout úmrtím rodiče, rozvodem manželství rodičů, nebo z důvodu neprovdané osamělé matky či otce. Přestože se v neúplné rodině nedostává dítěti při socializaci důležitého vzoru, nemusí to mít na dítě dle mého názoru nějaké škodlivé následky, pokud si pečující rodič vybuduje přirozenou autoritu a zvolí vhodnou výchovnou strategii. Dítě pak svému rodiči důvěřuje a má v něm pocit opory a jistoty.

Naopak atmosféru a stabilitu úplné rodiny může ohrozit rozvod rodičů, nebo spíše chování rodičů během rozvodu a po rozvodu. Z vlastních poznatků vím, že pro dítě je velkou psychickou zátěží, pokud je rodinné klima narušeno krizí manželství, provázenou dlouhodobými hádkami, konflikty a naschvály mezi rodiči, které často vyústí v rozpad rodiny. Rozvodová atmosféra tak může narušit socializační proces dítěte, ale také deformovat jeho představy o vztazích mezi lidmi. V době rozvodu může dojít také k oslabení dohledu nad výchovou a poklesu autority, protože rodiče se příliš soustředí na svůj problém. Dle mého názoru to může být moment, kdy dítě začne hledat únik v nevhodné partě, alkoholu či drogách, což celý proces ještě stěžuje.

Rozvod manželství s sebou může přinést ještě další negativa. Na pečujícího rodiče přechází daleko větší zátěž spojená jak s výchovou dítěte, tak s provozem a finančním zabezpečením rodiny. V důsledku zaměstnání a chodem domácnosti může být rodič natolik vytížen, že dochází k oslabení zájmu o dítě a k narušení vzájemných vztahů. Často dochází ke „zchudnutí“ rodiny, protože rodina žije pouze z jednoho příjmu.⁶⁵

⁶⁴ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 45

⁶⁵ Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 135

V této souvislosti poukazují na skutečnost, že soudem určené výživné ve většině případů zdaleka nepokryje ani polovinu nákladů na potřeby dítěte. Navíc mnoho rozvedených rodičů si svou vyživovací povinnost bez výčitek svědomí neplní.

Absence jednoho rodiče může vést k citové deprivaci a poruchám chování. Zvláště pro chlapce je autorita otce důležitá. Výzkumy ukazují, že přítomnost otce v rodině snižuje riziko kriminálního chování chlapců v dospívání.⁶⁶

Stejně škodlivé účinky jako samotný rozvod, může mít i následné období po rozvodu, pokud jeden z rodičů není psychicky vyrovnán s rozpadem manželství. Stává se citově labilnějším, zvláště pokud je opuštěn z důvodu nové známosti partnera. Za rozpad manželství se druhému rodiči mstí prostřednictvím dítěte, brání mu ve styku, nebo ho před dítětem pomlouvá, což může vést až k syndromu zavrženého rodiče. Dítě je zároveň negativně poznamenáno v oblasti navazování vztahů.⁶⁷

V praxi se setkávám s dlouhodobými kausami, které se často táhnou až do zletilosti dítěte, což má právě negativní vliv na psychický stav dítěte.

Dalším problémem může být příchod nového partnera do rodiny, zvláště pokud je rodina během určitého období doplněna vícekrát. Rekonstruovaná rodina se tak může stát úrodnou půdou pro rozvoj různých konfliktů od neuznání nového vychovatele, až po zneužívání či týrání.⁶⁸ Na tyto stresové situace může dítě rovněž reagovat patologickým chováním.

6.1.5. Dysfunkční rodina

V celkovém počtu utvořených rodin existují rodiny, které jsou funkční, nebo více či méně problémové. V případě, že rodina není schopna plnit své funkce a ohrožuje vývoj dítěte, je označována jako **rodina dysfunkční**. Podle zjištěných poznatků v těchto rodinách převládá nepřátelská atmosféra, potřeby a přání členů rodiny jsou vnímány jako nepřijatelné a jsou odmítány. Vedou se zde mocenské boje, popř. se vytvářejí koalice proti

⁶⁶ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 134

⁶⁷ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 27

⁶⁸ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 27

někomu z rodiny. V takové koalici může vystupovat i dítě proti jednomu z rodičů.⁶⁹ Na jednom semináři mne zaujala kausa, kde matka dětí byla otcem tyranem postavena na úroveň dětí a bylo s ní také tak zacházeno. Její nejstarší syn vytvořil koalici s otcem a zaujal místo druhého dospělého v rodině.

Celkově v dysfunkční rodině panují napjaté vztahy, které narušují rodinné klima a vzájemnou soudržnost. V komunikaci je mezi členy rodiny mnoho negativních emočních projevů, od ironizování až po přímé otevřené napadání. Běžný chod domácnosti zvládají tyto rodiny s obtížemi, nebo vůbec. Rodiče svým maladaptivním chováním buď sami poskytují antisociální model jako vzor chování, nebo anticipují delikventní chování tím, že přímo nebo skrytě přehlížejí delikventní chování u svého dítěte. Dítě přebírá od patologicky se chovajících rodičů nesprávné životní hodnoty, postoje, zkreslený pohled na svět a takové vzorce chování, které je mohou připravit k selhávání v zátěžových životních situacích.⁷⁰ Myslím si, že i kdyby dítě chtělo být jiné, není v jeho silách to změnit, protože na to nemá podmínky. Vliv prostředí je silnější.

V dysfunkční rodině není nijak výjimečným jevem, že rodiče holdují alkoholu nebo drogám. V souvislosti s těmito jevy může docházet domácímu násilí, které se vztahuje na všechny členy rodiny, nebo k závažnějšímu jevu jako je týrání, zanedbávání nebo zneužívání dítěte, tzv. syndrom CAN. Uvedené jevy mají dopad na citový vývoj dítěte, vývoj jeho osobnosti a chování, sebehodnocení a rozvoj mezilidských vztahů. Dochází k poškození tělesného, duševního, společenského stavu a rozvoje dítěte. Takto postižené děti trpí psychicky a emocionálně, stávají se ustrašenými a úzkostnými, nebo naopak reagují agresivně.⁷¹ Všem dětem jsou společné problémy v mezilidských vztazích, trpí pocity méněcennosti a sebedůvěry, mají nedostatečný soucit ke svým blízkým bez pocitu provinění. Mají problémy se sociální adaptací, projevují se u nich poruchy chování jako je lhaní, záškoláctví, útky z domova.⁷² Novějšími výzkumy je potvrzováno, že se tyto děti

⁶⁹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 149 - 150

⁷⁰ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 149 - 150

⁷¹ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z., a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha, 1995. s. 15 - 17

⁷² Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z., a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha, 1995, s. 68

během dospívání pravděpodobněji dostanou do konfliktu se zákonem.⁷³ Často se snaží vytěsnit tyto dramatické zážitky ze své mysli formou obranných organismů, které mohou mít vazbu na alkohol, drogy, sebepoškozování apod.⁷⁴

V souvislosti s výše uvedenými projevy chování bych se ještě zmínila o tzv. deprivaci, která vzniká důsledkem dlouhodobého neuspokojování potřeb dítěte (*Langmeier, Matějček 1974*). Myslím si, že k deprivaci dítěte může docházet na základě všech uvedených faktorů, které ohrožují stabilitu a funkci rodiny. Největší škody na dítěti dle mého názoru napáchá deprivace citová. U těchto dětí jsem se setkala se zvláštnostmi v chování jako povrchnost, emoční plochost, zvýšená impulzivita a agresivita. Děti měly zpravidla problémy se začleněním do třídního kolektivu, pozornost ostatních si většinou „kupovaly“, což často směřovalo k drobným krádežím v domácnosti i v kolektivu dětí. Právě u deprivovaných dětí jsem zaznamenala velmi nápadnou snadnou ovlivnitelnost a zneužitelnost k asociálnímu chování. Deprivace se jako významný činitel projevila při zkoumání motivace trestných činů a při hodnocení osobnosti pachatele trestné činnosti. Uvedené poznatky jsem získala především při práci s dětmi z náhradní rodinné péče, u kterých se projevovaly závažnější poruchy chování uvedeného charakteru.

6.1.6. Ústavní výchova

Specifickou skupinu tvoří děti, které z vážných sociálních nebo výchovných důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní či náhradní rodině, a proto jsou vychovávány v ústavní výchově. I když je povinností ústavních zařízení zajistit umístěným dětem řádnou výchovu a vzdělání, a připravit je na samostatný život, pobyt v těchto zařízeních s sebou přináší určitá rizika.

Prostředí ústavu je dle mého názoru rovněž specifické sociální prostředí, které se vyznačuje určitými charakteristikami. Celkový chod zařízení je plánovitější a organizovanější, dítě se stává spíše pasivním příjemcem rozhodování druhých než aktivním partnerem. Výsledkem je, že zvláště při dlouhodobém pobytu se děti na prostředí adaptují, a následné opuštění ústavního zařízení jim působí těžkosti. Jsou méně samostatné, hůře se adaptují na nové podmínky, protože představy o realitě světa jsou značně

⁷³ Matoušek, O., a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 18

⁷⁴ Vykopalová, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 41

zkreslené. Určitá sociální nezralost vede k selhávání. Na některé děti opět negativně působí jejich rodina, do které se po odchodu z ústavního zařízení většinou vracejí.⁷⁵ Na těchto dětech byl podle *Matějčka* objeven a nejvíce zkoumám problém citové deprivace, o níž jsem se zmínila v předchozí kapitole.

Ze spolupráce s ústavními zařízeními vím, že jejich cílem je tyto negativní důsledky zmírnit budováním dětských domovů rodinného typu, vytvářením výchovných skupin s malým počtem dětí různého věku. Myslím si však, že ani sebelepší ústav nenahradí zdravé a podnětné rodinné prostředí.

Samostatným tématem jsou útky dětí z institucionální péče, které jsou dle mého názoru obzvlášť velkým problémem. Právě na útěku se děti dopouštějí opakované trestné činnosti, zneužívají návykové látky, provozují gambling nebo prostituci. Pokud je neschovává rodina, dostávají do kriminálního prostředí či bezdomoveckých doupat. Některé děti jsou na útěku dlouhodobě (i několik let), čímž se dostávají z převýchovného vlivu. Je u nich přerušeno také vzdělávání. Snižuje se tak možnost pomoci, ochrany a podpory jejich zdravého vývoje ze strany zainteresovaných institucí. Naopak to vede k rozvoji kriminální kariéry dítěte.⁷⁶

Z praxe se mi jeví, že policie příliš aktivně tyto jedince nevyhledává. Zdůvodňuje to tím, že zadržené dítě stejně po návratu do zařízení opět uteče, což bývá většinou pravda. S uvedeným problémem se setkávám především u dětí, u nichž byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova pro předchozí opakované závažné výchovné problémy.

⁷⁵ Ministerstvo vnitra - odbor prevence kriminality. Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy za období 1995 - 2004

⁷⁶ Ministerstvo vnitra - odbor prevence kriminality. Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy za období 1995 - 2004

6.2. Škola

Dalším významným článkem v životě dítěte se stává škola, která má po dosažení šestého věku také silný vliv na socializaci dítěte. Rodiče ve výchově začínají doplňovat nejen učitelé, ale také celý třídní kolektiv.⁷⁷

Nástup do školy je obecně vnímán jako významný mezník v jeho životě. Dítě se musí přizpůsobit novému dennímu rytmu, jako je ranní vstávání, udržení pozornosti v hodinách, odpolední příprava do školy.⁷⁸ Na významu nabývají také vzájemné vztahy mezi spolužáky, mohou zde vznikat první vrstevnické skupiny. Dítě se ve skupině učí různým sociálním reakcím, jako např. smysl pro povinnost, pomoc a spolupráce, ale i soutěživosti a soupeření. Vzájemné vztahy mezi spolužáky se mohou vyvinout bez problémů, nebo se nějakým způsobem narušit. V této souvislosti se často hovoří o šikaně, která může nabýt až trestného charakteru. *Vykopalová* zařadila šikanu mezi závažné společenské jevy, stejně jako alkoholismus a zneužívání drog, které často předcházejí kriminogennímu jednání.⁷⁹

Významnou úlohu ve škole sehrávají samotní pedagogové, kteří se vedle rodičů stávají pro dítě novou autoritou. Myslím si, že velmi záleží na osobnosti každého učitele, zda si dokáže získat přirozenou autoritu a respekt, svým výkladem zaujmout, vedle toho být empatický, ale důsledný. Nevyzrálý pedagog, který neřeší kázeňské přestupky ve škole, neumí využít skupinové dynamiky ve prospěch celé třídy, může nevědomě podporovat rozvoj šikany ve třídě.⁸⁰

V případě, že se dítě na režim školy dobře neadaptuje, nechť ke škole se může projevit nejen špatným prospěchem, ale také poruchovým chováním, jako je kouření, alkohol, drogy, lhaní.⁸¹ Zvláště závažným problémem je záškoláctví, které v důsledku nadbytku

⁷⁷ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 55

⁷⁸ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 75

⁷⁹ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 104 - 106

⁸⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 76

⁸¹ Nikl, J. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci. 1. vydání. Praha: Policejní akademie, 2000, s. 45

volného času může svádět k delikventnímu chování. Záškoláctví může být prvním signálem budoucího kriminálního chování dětí.⁸²

Škola není pouze institucí zajišťující vzdělávání dětí, ale její prostředí se stává úrodnou půdou pro páchaní dalších trestných činů, jako jsou např. rvačky končící ublížením na zdraví, krádeže mobilů, finančních částek, či oblečení. Jak jsem z pozice kurátora zaznamenala, v poslední době narůstá také počet případů požívání a prodeje omamných látek mezi nezletilými.

Dle mého názoru se v současném školství objevuje řada problémů. Moderní liberalismus s sebou přinesl všeobecný pokles přirozené autority, protože jakékoliv vynucování poslušnosti je vnímáno spíše jako omezování osobní svobody.⁸³ Rozvolněné chování dnešních školáků dostatečně dokazují zveřejňované i nezveřejňované kauzy, které vypovídají o úrovni vychovanosti dnešní mládeže. V souvislosti s těmito jevy si učitelé stěžují, že nemají mnoho možností jak účinně zasáhnout. Nesmějí zabavit věci osobní spotřeby, jak jsem to zažila za svých školních let, prohlížet kapsy nebo školní tašky. Děti si zase stěžují, že učitelé si neumějí získat respekt, jejich výklad učební látky je nudný a nezajímavý. Mám dojem, že kázeňské opatření jako důtka či napomenutí již neplní takový účel jako v minulosti. Spíše se mi jeví, že je vůbec neberou vážně. Dalším důvodem může být větší zastoupení žen ve školství, ale také negování školy a podřívání autority učitele ze strany rodičů, s čímž se často ve své praxi setkávám. Mnozí rodiče jsou nekritičtí k chování svých dětí, kázeňské přestupky buď zlehčují, nebo zcela negují. V mnoha případech přesouvají výchovu na školu, ale na druhou stranu zpochybňují kompetentnost a autoritu pedagogů. Chybou je, že rodiče nejsou informováni o procesu vzdělávání, ale většinou jen o neúspěších dítěte. Domnívám se, že řešením může být otevřená spolupráce rodiny se školou, jejímž žádoucím výsledkem je příprava dítěte na vstup do budoucího zaměstnání jak z hlediska znalostí tak přizpůsobení se novým podmínkám.

⁸² Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 57 - 58

⁸³ Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. 1. vydání. Praha: Portál, 1995, s. 75

6.3. Vrstevnická skupina, volný čas

S ohledem na skutečnost, že je člověk společenský tvor, dítě vyhledává vrstevníky, kteří zaujímají významné místo v jeho životě. Myslím si, že začlenění do vrstevnické skupiny je pro vývoj dítěte spíše prospěšné. Dítě se socializuje mimo rodinu, utváří si nové vztahy, má pocit, že někam patří.

Na výběr skupiny mají rozhodující vliv určité společné potřeby, názory, zájmy, ale také způsob trávení volného času.⁸⁴ Jak silný vliv bude mít skupina, se odvíjí od toho, jak funguje rodina. V případě, že je rodina nefunkční, dítě hledá útěchu a náhradu jistot v partě. Problémem je, že dítě většinou hledá oporu v delikventní partě, která je pro něho ohrožující. V takové partě se většinou sdružují mladí lidé, jejichž rodinné prostředí bývá zpravidla narušeno, což je právě sbližuje. Jejich chování se vyznačuje poruchami, zpravidla mají narušené vztahy k jiným lidem.⁸⁵ Členství v takové partě může úzce souviset se záškoláctvím, útky z domova, užíváním alkoholu, drog, nebo patologickým hráčstvím. Asi nikoho nepřekvapí fakt, že tento způsob života zákonitě vede ke zvyšující se spotřebě finančních prostředků, k jejichž získání může vést cesta přes drobné krádeže, až po závažnější majetkovou trestnou činnost. K páčání trestných deliktů může vést také nuda, potřeba uznání a přijetí do party,⁸⁶ nebo vlastní vytvořená ideologie skupiny, kde jsou názorným příkladem extrémistická hnutí, o nichž se zmíním podrobněji v další kapitole. Kriminologové zdůrazňují, že kriminalita mládeže je páčána převážně ve vrstevnických skupinách.⁸⁷

S vrstevnickými skupinami úzce souvisí využívání volného času, který mohou děti trávit podle svých zálib, potřeb a možností. Souhlasím s *Vantuchem*, že v tomto čase se také dotváří osobnost mladého člověka, ať už pozitivním nebo negativním směrem.⁸⁸ Oblast zájmů je rozmanitá, a záleží na každém, k čemu inklinuje, co ho baví. Někdo upřednostňuje sběratelství, modelářství, sportovní aktivity, jiní sledování televize, zábavu u počítače. Hodně záleží na tom, jak rodina tráví volný čas, nebo jak rodiče učí děti volný

⁸⁴ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 28 - 29

⁸⁵ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Horizont. Praha, 1984, s. 73

⁸⁶ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 83 - 84

⁸⁷ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 82

⁸⁸ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Horizont. Praha, 1984, s. 69

čas efektivně využívat.⁸⁹ Ideální stav dle mého názoru je, když rodina tráví volný čas spolu a rodiče se volnočasových aktivit účastní společně s dítětem.

Z aktuálních poznatků vyplývá, že se změnila struktura zájmů dnešní mládeže. Mnoho času tráví u počítače, nebo v posilovnách. Ti co nemají žádné zájmy, pak bezcílným bloumáním po ulicích, nebo vasedáváním v restauracích, kde je jim umožněno požívat alkoholické nápoje.⁹⁰

Pro některé rodiče jsou v dnešní době mnohé zájmové činnosti natolik náročné, že je nejsou schopni svým dětem dopřát. Další příčiny jsou spatřovány v tom, že ubyly zájmové aktivity, o které se staraly školy, nebo jiná školská zařízení, byly zpravidla bezplatné nebo za symbolický poplatek. Hřiště a jiná vybavená sportoviště jsou z obavy před vandalismem málokdy volně přístupná.⁹¹

Dle mého názoru problém nespočívá ani tak v nedostatku nabídky volnočasových aktivit, ale spíše v tom, jaká je ze strany rodiny podpora zájmů dítěte. Ukazuje se, že mladiství delikventi neumějí svůj volný čas efektivně využívat, spíše ho pasivně přežívají.⁹²

⁸⁹ Semrád, J. Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 60 - 62

⁹⁰ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 70

⁹¹ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 14

⁹² Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 72

6.4. Sekta

Naše společnost je za poslední dobu poznamenána velkými společenskými změnami, které mají vliv na chování a prožívání každého jedince. Velké množství změn může přinést mnohým lidem pocit nejistoty, protože nejsou schopni tak rychlé adaptace. Tyto změny poznamenaly také kvalitu vzájemných vztahů v rodině, došlo k utváření jiného systému hodnot. Východisko ze samoty, prázdnoty, nejistoty a úzkosti může člověk hledat v sektě, která svým příznivcům slibuje bezpečí, vytváří chybějící pocit sounáležitosti, vyvolává v nich pocity výjimečnosti a vyvolenosti. Někdy se jedinec může stát členem sekty z naivity nebo ze zvědavosti. Zvláště mladí lidé se rychle začleňují do sekty a přijímají její podmínky. Je všeobecně známo, že sekty se snaží dovést své členy k nekritickému přijetí závislosti na jednom vůdci, úplnému podřízení se pravidlům sekty, odmítání dříve uznávaného stylu života a prostředí. Hovoří se o tzv. „vymývání mozků“, v jehož důsledku se jedinec sektě podřídí sociálně i ekonomicky. Sekty je možno klasifikovat z různých hledisek, jako je stupeň nebezpečnosti nebo společenská nepřijatelnost, ale také podle vztahu k trestné činnosti a násilí. Jedinec se pod tlakem sekty může dopustit řady trestných činů nebo přestupků.⁹³

Ve Zprávě o problematice extremismu na území České republiky se uvádí, že u nás podobně jako v jiných evropských státech existuje řada sekt a pseudonáboženských organizací. Prokazatelná trestná činnost tzv. nebezpečných sekt však nebyla v roce 2008 ani v předchozích letech na našem území zaznamenána.⁹⁴

Uvedeným tématem jsem se zabývala z toho důvodu, že charakter sekty může vykazovat rodina, nebo vrstevnická skupina, kde se děti slepě podřizují svému vůdci, a pod jeho vlivem můžou páchat trestnou činnost. Také některá extrémistická hnutí, jejichž členové pod skupinovým tlakem prosazují svou ideologii, mohou vykazovat charakteristiky sekty. Myslím si, že z tohoto důvodu je dobré mít v povědomí, že členství „v sektě“ je určitým druhem závislosti, který nelze podceňovat.

⁹³ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 95 - 100

⁹⁴ Ministerstvo vnitra České republiky. Strategie boje proti extremismu. Praha: 2009. Dostupný z [www: http://www.mvcr.cz/clanek/dokumenty-kriminalita-zpravy-o-extremismu.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/dokumenty-kriminalita-zpravy-o-extremismu.aspx), ze dne 15. 02. 2010

6.5. Masmédia

V současné době se na vzdělávání a formování postojů dětí a mládeže významně podílejí masmédia, především televize a internet. Jejich vliv je značný zvláště z hlediska snadné dostupnosti násilí, sexu, a také podbízivých reklam, které deformují reálný pohled dítěte na svět, pokud nedochází k souběžnému výchovnému působení a usměrňování ze strany osob zodpovědných za výchovu.

Aktuální poznatky hovoří o tom, že sledování televize a hraní počítačových her plných násilí se stává hlavní náplní neorganizovaného volného času poměrně velkého počtu dětí.⁹⁵ Osobně nabývám dojmu, že mnohým rodičům v podstatě tento styl zábavy u dítěte vyhovuje. Dítě sedí doma, je pod kontrolou, během zaujetí hrou nevyrušuje, nic nepožaduje. Rodiče mají „svůj klid,“ a zpravidla se nezajímají, čím se dítě vlastně baví.

Vliv médií má dva protipóly. Z kladného hlediska se může významnou měrou podílet na rozšiřování všeobecného přehledu o společenském dění, plní vzdělávací i zábavnou úlohu. Z hlediska záporného vlivu je potřeba poukázat na skutečnost, že televize a počítačové hry zobrazují více fiktivního násilí než skutečného, což má na dítě škodlivý vliv.⁹⁶ Přejaté chování z televize, které není vychovateli usměrňováno, se může stát standardním projevem chování v životě jedince.⁹⁷

S ohledem na tuto skutečnost je potřeba si uvědomit, že dítě nemá vyvinutou schopnost rozpoznat pomyslnou hranici reality a fantazie. Vnímání reality se během svého vývoje postupně učí.⁹⁸ Vnímané obrazy bez náležité korekce jsou nejen ze strany dítěte aktivně napodobovány, ale souběžně může docházet k citovému oplošťování, rozvoji agrese, popř. strachu z násilí a agrese, až k úzkostnosti. Celkově se snižuje citlivost dětí k násilí, což dokazují kauzy ohledně týrání zvířat, a oslabuje se smysl pro kázeň a pro hodnotné kvalitní lidské vztahy.⁹⁹

⁹⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 104

⁹⁶ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 103

⁹⁷ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 33

⁹⁸ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 94

⁹⁹ Řičan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. 1. vydání. Praha: Portál, 1995, s. 85

Myslím si, že stejně negativní vliv na osobnost mohou mít také vysílané reklamy, které se předhánějí nejen v propagaci spotřebního zboží, ale také podbízejí „snadnou“ cestu k jejich získání. Dobře zpracovaná propagace dokáže mnohdy ovlivnit i nás dospělé, natož tak dítě.

Jak se jednotlivé děti vyrovnají s působením masmédií, záleží na pohlaví, celkové vyspělosti, inteligenci, ale také na výchovném působení rodičů, stupni socializace a společenské adaptace. Tzv. Centerwalovy výzkumy potvrdily, že násilí vnímané v době dětství a dospívání zvyšují násilnou kriminalitu této věkové kategorie do jejich dospělosti.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 103

6.6. Makrosociální podmínky

Kriminalitu významně ovlivňují nejen faktory z nejbližšího okolí, ale také faktory celospolečenské. S nástupem nové politické situace došlo po roce 1989 k výrazným sociálním a ekonomickým změnám, které nás všechny přiměly adaptovat se a orientovat v nových životních podmínkách, reagovat na novou životní realitu. Společenské změny významně ovlivnily relativně stabilní systémy školství, zdravotnictví, dopravy, bydlení, zaměstnání atd. Zodpovědnost státu se postupně přesouvala na občana. S pádem komunismu se objevily nové jevy, jako např. nezaměstnanost, chudoba, krize rodiny, což u mnohých jedinců vyvolává pocity nejistoty a nestálosti.¹⁰¹

S proměnami společnosti došlo také ke změně celospolečenského výchovného klimatu. Ve srovnání s dneškem byli občané za režimu komunismu pod větším dohledem, měli povinnost pracovat, hlásit změnu bydliště, sociální kontrola byla v rukou vedoucí strany úzce propojené s policií. Současný liberalismus tuto sociální kontrolu uvolnil, což vedlo k tomu, že někteří lidé přestali respektovat zákonné meze a morálka se celkově rozvolnila.¹⁰² Dle mého názoru k tomu ještě přispívá nesolidnost a nezodpovědnost představitelů naší vlády, kteří by měli jít kladným osobním příkladem, ale jejichž kauzy neustále otrásají celou politickou scénou i důvěrou občanů.

Postupem doby se rozvinul se trh pestré nabídky zboží, které jsme znali jen ze zahraničních katalogů. Všudypřítomné reklamy je propagují, a zároveň slibují cestu k lehkému nakupování a dokonce ke snadnému zbohatnutí. S ohledem na skutečnost, že v současné době není povinnost pracovat, to může u některých jedinců vyvolat představu, že demokracie přináší bohatý život bez námahy a povinností.¹⁰³

Nezaměstnanost a s tím související nedostatečné finanční zajištění může být rovněž spouštěčem trestné činnosti. Nevyužitý volný čas a frustrace z nedostatku finančních prostředků může podněcovat rozvoj sociálně patologického chování jako je požívání alkoholu, požívání drog, patologické hráčství, které mají vazbu na kriminální chování, jak

¹⁰¹ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. UP v Olomouci, Olomouc: 2001, s. 17-18

¹⁰² Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 95 - 124

¹⁰³ Semrád, J. Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 99-100

prokazuje řada výzkumů.¹⁰⁴ Stejně důsledky může mít i málo placená práce, která v konečném důsledku svádí k páchání trestné činnosti.¹⁰⁵

Na rozvoji kriminality se výrazně podílela urbanizace společnosti, což potvrzují mnohé výzkumy. Venkovy vykazovaly nižší ukazatele kriminality než města, malá města zase vykazují menší kriminalitu než velkoměsta. Ve velkých městech s vysokou hustotou obyvatelstva panuje větší anonymita v mezilidských vztazích, z čehož vyplývá menší možnost formální i neformální sociální kontroly, převládá vysoký stupeň migrace a možnost příležitostné a bezpracné obživy.¹⁰⁶ Naproti tomu je venkov charakterizován menší anonymitou a menší příležitostmi páchat trestnou činnost, z čehož se vyvozují závěry, že delikvent z venkova páchá trestnou činnost raději mimo svou obec a bydliště.¹⁰⁷

Domnívám se, že stávající trend v oblasti bydlení může celou situaci zcela zvrátit. Oproti minulosti, kdy lidé houfně opouštěli venkov a stěhovali se do měst za práci a pohodlí panelákových bytů, je situace opačná. Lidé se z přeplněných sídlištních zástaveb vracejí zpět na venkov, kde vyrůstají nové domy jako „houby po dešti“, nebo zde vznikají uzavřená tzv. satelitní městečka. Domy jsou většinou zatíženy hypotékami, což zatěžuje rodinný rozpočet. To může vést k většímu pracovnímu vytížení rodičů, k oslabení dohledu nad výchovou dětí, nevhodnému využívání volného času. Jak jsem již uvedla, tyto jevy mohou být spouštěčem patologického chování u dětí.

¹⁰⁴ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 121

¹⁰⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 98

¹⁰⁶ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 19

¹⁰⁷ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 93

6.7. Negativní společenské jevy

Na páchaní trestné činnosti mohou mít vliv nejen výše uvedené faktory vyplývající z prostředí dítěte, ale také negativní společenské jevy nekriminální povahy jako je alkoholismus, toxikomanie, patologické hráčství a extrémistická hnutí, o kterých se obecně zmíním v následujících kapitolách.

6.7.1. Toxikomanie

Významným kriminogenním faktorem současné doby se stalo zneužívání drog, které působí uživateli nejen zdravotní obtíže, ale má také závažné sociální důsledky. V důsledku zneužívání drog dochází ke změně žebříčku životních hodnot a narušení sociálních vztahů. Účinek drogy oslabuje ovládací schopnosti a kontrolní mechanismy, které jinak regulují jednání a chování jedince. Drogou označujeme psychoaktivní látku, za pomoci které jedinec ovlivňuje svůj psychický stav, aby dosáhl psychického uspokojení či euforie. Někdo se snaží užitím drogy řešit své problémy, nebo chce uniknout stereotypu a nudě.¹⁰⁸

Největší riziko představují pro děti a mladistvé, pro které se experimentování s drogou stalo projevem jejich životního stylu. Mezi nejoblíbenější a nejčastěji užívanou mezi mladými patří marihuana. Nejvíce uživatelů se udává ve věkové skupině 13 – 17. letých. Místem prvního setkání s drogou bývá nejčastěji diskotéka, technoparty, ale také školní prostředí.¹⁰⁹

Někteří jedinci však nezůstanou pouze u kouření marihuany, ale ze zvědavosti vyzkoušejí i jiné drogy, jako např. pervitin, heroin nebo kokain. Tyto drogy jsou nebezpečné svou návykovostí a uživatelův život se tak stává podřízen droze. Návykové látky negativně působí na jeho psychiku a fyzickou stránku, což s sebou přináší neschopnost se vzdělávat, popř. vykonávat pravidelné zaměstnání, problémy ve vztazích, především uvnitř rodiny. S užíváním drog mají problém přestat, protože po jejich vysazení se objevují problémy fyzického rázu, jako např. bolesti kloubů, třes těla, křeče, zvracení, silné pocení, což je nutí sehnat další dávku, aby se jim ulevilo. Podle odborníků

¹⁰⁸ Kachlík, P. Návykové látky, rizika jejich zneužívání a možná prevence. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2003. Dostupný z [www: http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejavyajejichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx](http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejavyajejichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx), ze dne 20. 04. 2009

¹⁰⁹ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 55

zabývajících se touto tematikou, si sílu abstinenčních příznaků u závislých na tzv. tvrdých drogách neumíme představit. Jsou přirovnávány intenzitě bolestí u pacienta v posledním stadiu rakoviny. Strach z možné bolesti je pohání drogy sehnat za každou cenu, proto se stávají nebezpečnými jak sobě, tak i okolí. Při uváděných cenách drog může denní spotřeba činit množství, které jde řádově do několika tisíců korun. Podle odhadů znalců drogové scény stojí týden života drogově závislého jedince asi čtyřnásobek průměrného měsíčního výdělku, což je zpravidla nad jejich finanční možnosti.¹¹⁰

Vzhledem k tomu, že závislý není schopen pracovat, finanční prostředky často získává nelegální cestou, především krádežemi, loupežemi, násilnou trestnou činností. Případné prodávání drog je rovněž v rozporu se zákonem.¹¹¹

6.7.2. Patologické hráčství

Hráčství na výherních automatech se po revoluci stalo nejen novým druhem zábavy, ale pro některé jedince je spojeno s představou snadného získání finančních prostředků. Často je k vidění, že obchůdky, které zanikly s výstavbou nákupních center, nebo původní kavárny, nahradily herny s výherními automaty, které přinášejí nemalé zisky nejen provozovatelům heren, ale také do obecních pokladen. V souvislosti s nežádoucími důsledky hráčství se však začalo v poslední době hovořit o tom, že některá města již s tímto zhoubným fenoménem začala bojovat, a snaží se počet výherních automatů snížit, nebo je úplně zlikvidovat.

Patologické hráčství je zařazeno k návykovým chorobám a je považováno za duševní poruchu, která vede stejně jako drogová závislost k poškození sociálních, pracovních, materiálních a rodinných hodnot, a často hráče přivede k páchání trestné činnosti s cílem získat peníze na hru.¹¹² Člověk, který propadl hráčské vášni, totiž ztrácí kontrolu sám nad sebou, svým časem a penězi. Někteří jedinci si z hráčství budují náhradní zdroj příjmů. Věří, že vyhrájí peníze na zaplacení dluhů, nebo si případně finančně přilepší. Prvotní úspěchy hráče burcují k dalšímu hraní, a při tom nemusí vůbec zaregistrovat, že se stávají závislými. Následné ztráty jsou mnohonásobně vyšší než

¹¹⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 86

¹¹¹ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Akcent, 2000, s. 61

¹¹² Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 88

prvotní výhry.¹¹³

Děti a mladiství se mohou k automatům dostat v rámci neorganizovaného volného času, nebo pod vlivem party. Hovoří se o tom, že tito jedinci mají často problémy v rodině i ve škole, nebo jsou nezaměstnaní. Odrazovým můstkem mohou být podle některých autorů také počítačové hry. Patologické hráčství je považováno za jednu z největších oblastí vzniku kriminality. Za škodlivé se považuje také pasivní přihlížení za zády jiného gamblera a společné prožívání vzrušení ze hry. U gamblerů je nejvíce rozšířena majetková trestná činnost, jako jsou krádeže, podvody, zpronevěra, loupeže a vloupání.¹¹⁴

6.7.3. Alkoholismus

Dalším negativním společenským jevem, který je spojován s kriminalitou, je požívání alkoholu. Myslím si, že současná doba se vyznačuje značnou tolerancí k požívání alkoholu, a to i u mládeže. Dle mého názoru problém spočívá hlavně v tom, že ze strany mnohých dospělých není dodržován zákaz podávat alkohol osobám mladším 18. let. V loňském roce byla veřejnost informována o výsledcích prováděných předem neohlášených kontrolách v zábavních podnicích a v restauračních zařízeních. Zveřejněné výsledky těchto kontrol ukázaly, že vztah dnešní mládeže k alkoholu je kladný, a zákaz podávání alkoholu mladistvým je opakovaně porušován.

Škodlivost alkoholu spočívá v tom, že s sebou přináší změny chování, zhoršuje úsudek a rozhodovací schopnosti, ale také oslabuje zábrany a sebeovládání, podporuje agresi, impulzivitu a riziko ukvapeného jednání.¹¹⁵ Z uvedeného lze dojít k závěru, že trestné činnosti pod vlivem alkoholu se může dopustit také jedinec, který by se jinak trestné činnosti nedopustil, ani by ve střízlivém stavu nepojal úmysl ji spáchat.¹¹⁶

Alkohol může být spouštěčem násilného jednání, což v konečném důsledku může mít vazbu na trestné činy jako je výtržnictví, násilí proti skupině obyvatel či jednotlivci,

¹¹³ Bartlová, S. Sociální patologie. 1. vydání. Brno: Institut pro vzdělávání pracovníků, 1998, s. 46 - 47

¹¹⁴ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 89 - 93

¹¹⁵ Kachlík, P. Návykové látky, rizika jejich zneužívání a možná prevence. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2003. Dostupný z [www:
http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx](http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx), ze dne 20. 04. 2009

¹¹⁶ Vantuch, P. Kriminalita mládeže a její prevence. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984, s. 84

útok na veřejného činitele, nebo ublížení na zdraví.¹¹⁷ Významnou roli alkohol sehrává také při páchání mravnostních trestných činů, kdy působí jako útlumový prostředek morálních zábran a navozuje agresivitu v jednání.¹¹⁸ Zveřejňované kauzy o dopravních nehodách mladých lidí vracejících se z diskoték, kdy za volantem seděl mladistvý řidič bez řidičského oprávnění a v podnapilém stavu vypovídají o tom, jak nevratné škody může způsobit vliv alkoholu.

6.7.4. Extremismus

Negativním společenským jevem, který je spojován s projevy násilí, agresivity a nesnášenlivosti je extremismus, jehož projevy jsme v loňském roce zaznamenali poměrně ve výrazné míře.

Extremismus má řadu forem a podob, různou intenzitu a tradici, a nevyhýbá se žádnému evropskému státu. Jsou zde zahrnuty projevy jako rasismus, nacionalismus, fašismus, náboženský fanatismus apod. Podle *Vykopalové* je extremismus chápán jako souhrn sociálně patologických jevů, které mají na svědomí určité skupiny osob, jejich členové nebo příznivci (tzv. sympatizanti extremismu). Tyto skupiny spojuje určitá ideologie, kterou šíří např. vlastní symbolikou, vydáváním tiskovin, organizací společných setkání, pořádáním hudebních produkcí apod. V některých případech tyto skupiny používají k prosazování svých názorů a ideologií také extrémní prostředky jako jsou verbální útoky, fyzické a psychické násilí včetně násilného jednání. Členové jsou často posilněni alkoholem nebo ovlivněni užitím drogy. Podle evropských měřítek se dělí na pravicově extrémistické, levicově extrémistické, nacionalisticky extrémistické a nábožensky fundamentalistické.¹¹⁹

Dle mého názoru lze členství v extrémistickém hnutí přirovnat k vrstevnické skupině, v některých případech až k sektě, se kterou se jedinec ztotožní a hledá v ní své uplatnění. Co vede jedince k tomu, aby se začlenil do skupiny takového charakteru, a jaké důsledky s sebou může přinést, jsem popsala ve výše uvedených kapitolách.

¹¹⁷ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 63-64

¹¹⁸ Chmelík, J., kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání, Praha: Portál, 2003, s. 23

¹¹⁹ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého, 2001, s. 115 - 119

V České republice se extremismus začal významněji projevovat začátkem 90. let. Z poslední zprávy o extremismu na území naší republiky za rok 2008 vyplývá, že problémy byly spjaty především s pravicově extremistickou scénou, kdy neonacisté potvrdili svůj návrat řadou akcí, jejichž cílem bylo se zviditelnit. Největší nebezpečí je spatřováno v tom, že se zvýšila podpora extrémistických hnutí i ze strany části české veřejnosti.¹²⁰

¹²⁰ Ministerstvo vnitra České republiky. Strategie boje proti extremismu. Praha: 2009. Dostupný z [www: http://www.mvcr.cz/clanek/dokumenty-kriminalita-zpravy-o-extremismu.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/dokumenty-kriminalita-zpravy-o-extremismu.aspx), ze dne 15. 02. 2010

7. Prevence

V této kapitole budu věnovat pozornost prevenci, která dle mého názoru v boji s kriminalitou zaujímá významné místo.

V současné době se ukazuje, že represivní postupy, které v naší společnosti dlouhou dobu převažovaly, nepřinesly požadované výsledky. Začaly se proto hledat jiné formy ochrany občanů před důsledky trestné činnosti, tj. programy sociální prevence a prevence kriminality, která je především méně nákladná na materiální i personální zajištění.¹²¹

„Prevence kriminality obsahuje aktivity, které jsou zaměřeny k předcházení páchaní trestných činů, ke snižování jejich výskytu, a to cestou odstranění nebo neutralizace příčin a podmínek trestných činů (kriminogenních faktorů)“.¹²² Co je dle mého názoru důležité, že prevence se snaží trestnou činnost eliminovat ještě před jejím vznikem. Z hlediska obsahu své bakalářské diplomové práce se zaměřím pouze na sociální prevenci, která je směřována na zmiňované sociální faktory.

Sociální prevence, jejíž opatření spadají z větší části do sociální politiky každého státu, zahrnují problematiku rodiny, školství, zdravotnictví, volného času, zaměstnanosti, apod.¹²³ Kriminologické výzkumy totiž poukazují na souvislosti mezi sociálními podmínkami pachatele a jeho kriminálním chováním. Vychází se při tom z předpokladu, že pokud je sociální prostředí optimální, pravděpodobně ke kriminálnímu jednání člověka nedojde. Proto se preferují preventivní strategie, které jsou zaměřené na změnu nepříznivých podmínek působících v rámci sociálního prostředí.¹²⁴

Prevenci kriminality lze členit podle okruhu adresátů na primární, sekundární a terciární:¹²⁵

- **primární prevence** je zaměřena na vytváření optimálních podmínek pro rozvoj společnosti, jejích institucí a občanů. Zahrnuje oblast sociální politiky, politiky zaměstnanosti, urbanismu, uzemní plánování a rozvoje jednotlivých regionů, tedy na vyšší kvalitu života celé společnosti. Adresátem jednotlivých preventivních

¹²¹ Matějček, Z., Langmeier, J. Psychická deprivace v dětství. 2. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 321

¹²² Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 100

¹²³ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 101

¹²⁴ Zapletal, J. Prevence kriminality. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s. 13

¹²⁵ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání, Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 102

opatření je celá společnost, zejména rodina. Jde o nepřímou strategii prevence kriminality. Pro účinnost sociální prevence je důležité zaměřit se na nejnižší věkové skupiny.

- **sekundární prevence** je zaměřena na rizikové skupiny a jedince, u nichž je pravděpodobnost, že by se mohli stát pachateli, nebo oběťmi trestných činů. Jde o přímou strategii prevence kriminality. Orientuje se na rodiny s nízkou sociokulturní úrovní, na děti a mladistvé, kteří svůj volný čas tráví bez smysluplné náplně, na experimentátory s drogami, patologické hráče.¹²⁶
- **terciární prevence** se zaměřuje na ty, kteří se již nějaké trestné činnosti dopustili, na jejich resocializaci. Jde o přímou pomoc dětem a mládeži, faktory recidivy. Terciární prevence je zaměřena na předcházení recidivy a dalšího prohlubování sociální dezintegrace skupin a jednotlivců, minimalizace škod, resocializace, postpenitenciární péče.¹²⁷

Aby prevence kriminality byla účinná, neměla by být jen záležitostí orgánů činných v trestním řízení, ale také nestátních institucí jako jsou různá zájmová a politická sdružení, církve, náboženské organizace, nadace apod. Na místní úrovni tato úloha přísluší obcím a zastupitelstvům, které mohou korigovat společenské negativní jevy vyhláškami a nařízeními obce, např. prostituce, hrací automaty. Předpokladem účinné prevence je vzájemná spolupráce výše uvedených subjektů.¹²⁸ Nedílnou součástí těchto programů je také vzdělávání pracovníků působících v této oblasti, např. sociální pracovníci, pedagogové, policisté.¹²⁹ Priority resortních programů prevence kriminality vycházejí z kompetence jednotlivých ministerstev:¹³⁰

Ministerstvo práce a sociálních věcí působí v sekundární a terciární prevenci. Pracovníci oddělení sociální prevence se zaměřují především na prevenci vzniku a šíření negativních společenských jevů mezi sociálně rizikovými jedinci, rodinami a skupinami. Klíčová role v zajišťování prevence náleží příslušným sociálním pracovníkům:

¹²⁶ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 19

¹²⁷ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 19

¹²⁸ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 103 - 105

¹²⁹ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 111

¹³⁰ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 111

Sociální asistent pracuje s dětmi a mladistvými v jejich přirozeném prostředí, aktivně v terénu vyhledává mládež ohroženou nebo již zasaženou sociálně patologickým vývojem, a to na ulicích, diskotékách, v restauracích. Poskytuje jim pomoc v krizových situacích a zprostředkovává kontakt na jiné sociální služby.¹³¹ S rizikovou mládeží se může setkávat v nízkoprahových zařízeních, jejichž základní činnost je orientována na neformální programy volnočasových aktivit, které mají charakter prevence sociálně patologických jevů.¹³²

Kurátor pro mládež je specializovaný pracovník na pověřených úřadech pro práci s dětmi a jejich rodinami. Ve své evidenci vede děti do 15 let, které se dopustili činu jinak trestného, děti ve věku 15-18 let, proti kterým bylo zahájeno trestní stíhání nebo se dopustily přestupku, a také děti obtížně vychovatelné se závažnými poruchami chování jako je záškoláctví, útky z domova, prostituce, zneužívání drog. Dětem a jejich rodinám poskytuje sociálně právní poradenství, sociálně výchovnou a sociálně terapeutickou pomoc, a spolupracuje s ostatními zainteresovanými organizacemi.¹³³

Sociální kurátor zajišťuje penitenciární a postpenitenciární péči občanům ohroženým sociálním vyloučením.¹³⁴

Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže vytváří primární prevenci kriminality ve školách, vytváří podmínky pro aktivní trávení volného času, působí v ústavních zařízeních a podporuje aktivity nevládních organizací, podílí se na rozvoji sociálně právní výchovy a forem vzdělávání.¹³⁵ Zřizuje poradenské zařízení jako pedagogicko – psychologické poradny, střediska výchovné péče, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Prevence je dále zaměřena na zneužívání návykových látek a sociálně patologických jevů dětí a mládeže. Cílem této prevence je orientovat děti a mládež do oblasti zdravého životního stylu a naučit je odolnosti proti ohrožujícím negativním jevům.¹³⁶

¹³¹ Zapletal, J., a kol. Prevence kriminality. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s. 48

¹³² Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 34

¹³³ Zapletal, J., a kol. Prevence kriminality. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s. 101

¹³⁴ Zapletal, J., a kol. Prevence kriminality. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s. 48

¹³⁵ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 111

¹³⁶ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 36

Ministerstvo vnitra a Policie ČR vytváří systém prevence, informuje občany o možnostech ochrany před trestnou činností.¹³⁷ Byly zpracovány materiály jak dosáhnout ochrany mladistvých před negativními vlivy, a dále návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy, který je součástí usnesení vlády č. 1032 ze dne 6. 10. 1999. Cílem tohoto materiálu je vytvořit efektivní postup státních orgánů s dětmi a mladistvými, kteří se dostanou do konfliktu se zákonem.¹³⁸

Ministerstvo zdravotnictví provádí depistáž ohrožených dětí, působí v terapii drogově závislých a podpoře organizací, které zajišťují pomoc obětem trestných činů, týraným a zneužívaným dětem.

Ministerstvo spravedlnosti se podílí na realizaci kriminologických výzkumů a teoretických prací v oblasti prevence sociálně patologických jevů, působí v oblasti zacházení s obviněnými pachateli trestných činů během trestního řízení a po jeho skončení.

Nedílnou součástí prevence jsou zařízení poskytující sociální služby různým cílovým skupinám, jako jsou např. azylové domy pro matky s dětmi, pokud se ocitnou v nepříznivé životní situaci, domy na půl cesty pro mládež opouštějící ústavní péči, krizové telefonní linky, streetwork, intervenční centra pro oběti domácího násilí, nízkoprahová zařízení pro mládež a další.¹³⁹

Významnou úlohu v systému sociální prevence mají také úřady práce, které vytvářejí programy zaměřené na občany ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností, nebo obtížně umístitelné na trhu práce. Mezi tuto skupinu patří také mladiství uchazeči.¹⁴⁰

Kriminalitu nelze zcela vymýtit, i když stát na prevenci vynakládá určité finanční prostředky. Z tohoto hlediska lze konstatovat, že historicky nejstarším preventivním opatřením je trest odnětí svobody. Prováděné nezávislé studie však potvrdily, že vězení v konečném důsledku nevede ke snížení kriminálního chování, ale spíše toto chování podporuje.¹⁴¹

¹³⁷ Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998, s. 111

¹³⁸ Chmelík, J., a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 37

¹³⁹ Dle § 34, zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁰ Bednářová, Z., Pelech, L. Sociální práce na ulici. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 21

¹⁴¹ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 117

Je prokázáno, že zvláště dlouhodobý pobyt ve věznici vede k adaptaci na toto specifické prostředí, což vede k následnému osvojování si tamní kultury, tzv. prizonizaci. Tento jev značně snižuje úspěšnost resocializace vězňů, v jehož důsledku se může pobyt ve vězení jevit jako neefektivní.¹⁴² Z tohoto důvodu se v současné době začíná více prosazovat ukládání alternativních opatření. Novelou trestního řádu byly zavedeny nové postupy a způsoby řešení trestné činnosti, jako jsou podmíněné zastavení trestního stíhání, odklony od trestního řízení, institut narovnání, trest obecně prospěšných prací, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.¹⁴³ Zvláště u mladistvých pachatelů jsem zaznamenala, že se soudci přiklánějí k uvedeným alternativním opatřením. Při uložení vhodného opatření vycházejí z předpokladu, že u mladistvých není vývoj a socializace ještě ukončena. Domnívají se, že pokud bude mladý člověk nadále správně veden, je větší šance k tomu, aby si osvojil bezproblémové plnění svých povinností a závazků ke společnosti.

Prostředí věznice jsem měla možnost blíže poznat prostřednictvím své odborné supervidované praxe. Plně jsem pochopila, že zvláště dlouhodobý pobyt v tomto prostředí musí na osobnosti jedince nutně zanechat nějaké, spíše negativní následky. Z tohoto důvodu se přikláním k ukládání alternativních trestů, a nejlépe i k uložení výchovné povinnosti dle § 18, odst. 1, písm. c), zák. č. 218/2003 Sb., pokud okolnosti spáchaného provinění umožňují takové opatření uložit.

¹⁴² Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 167

¹⁴³ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 172 - 173

8. Praktická část

V této části bakalářské práce se budu zabývat vývojem kriminality v mikroregionu Frýdlantsko. Cílem je zjistit, jak se vyvíjela kriminalita od 1. 1. 2003, tedy od doby kdy byla zrušena činnost okresních úřadů a mikroregion Frýdlantsko se stal samostatným správním obvodem obce s rozšířenou působností.

Mikroregion Frýdlantsko-Beskydy tvoří dvanáct obcí s pětadvaceti tisíci obyvateli v malebném a turisticky atraktivním prostředí Beskyd. Zahrnuje tyto obce: Frýdlant nad Ostravicí, Frýdlant nad Ostravicí – část Nová Ves, Nová Dědina, Lubno, dále obce Bílá, Čeladná, Janovice, Kunčice pod Ondřejníkem, Malenovice, Metylovice, Ostravice, Pržno, Pstruží a Staré Hamry.

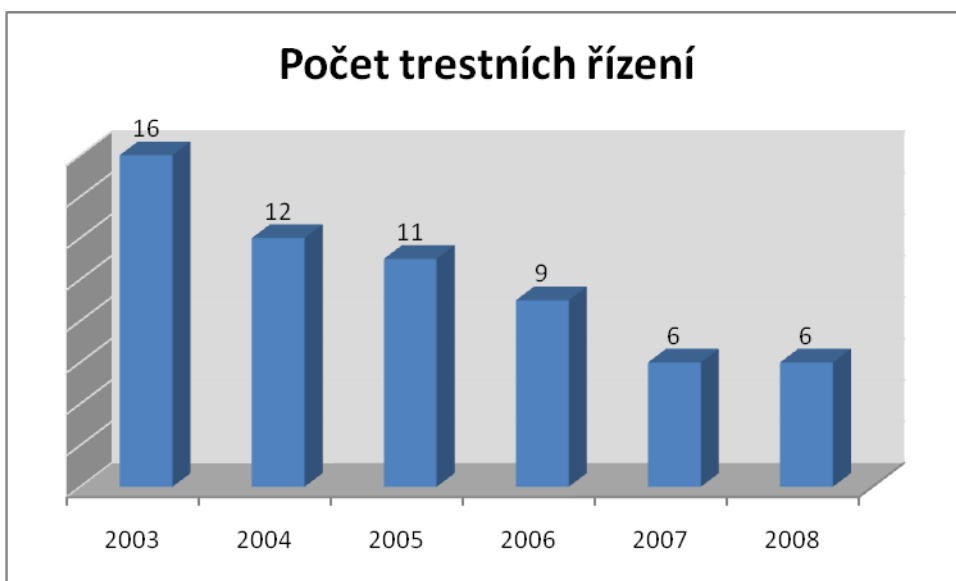
Do sledovaného období jsem zahrnula období 2003 - 2008. Uvedené údaje jsem čerpala z dostupné spisové dokumentace kurátorky pro děti a mládež, od které jsem převzala agendu v roce 2007. Vybrala jsem všechny trestní spisy Om mladistvých pachatelů, kteří se v uvedeném období dopustili trestné činnosti, a bylo proti nim zahájeno trestní stíhání. Spisovou dokumentaci mladistvého pachatele jsem pečlivě prostudovala a zaměřila na tyto údaje:

- bydliště
- pohlaví
- charakter rodinného prostředí (úplnost, funkčnost rodiny)
- výchovné problémy
- okolnosti, charakter a struktura trestné činnosti

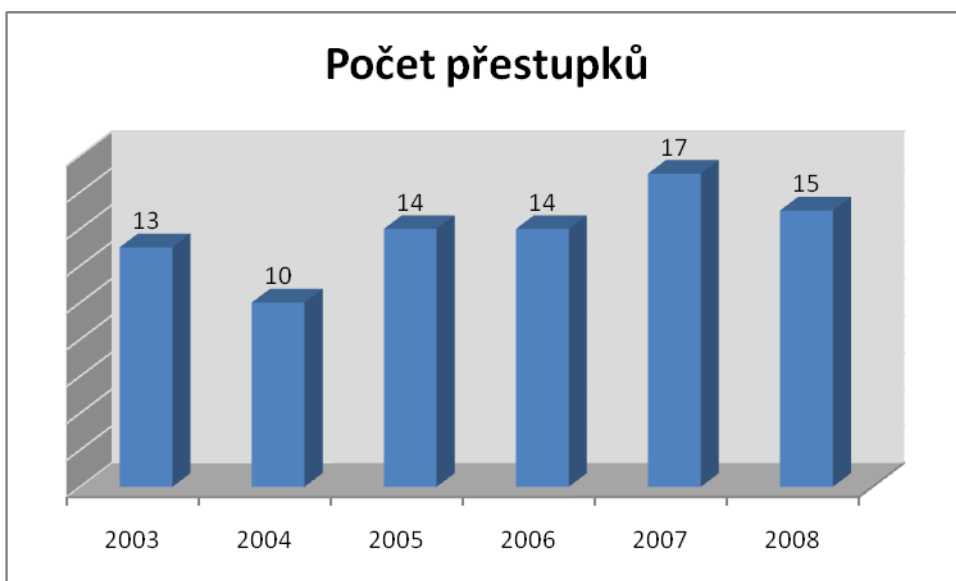
Ze získaných údajů jsem zpracovala následující statistiky:

1. Počet případů ve sledovaném období 2003 - 2008

Graf č. 1

Graf č. 2

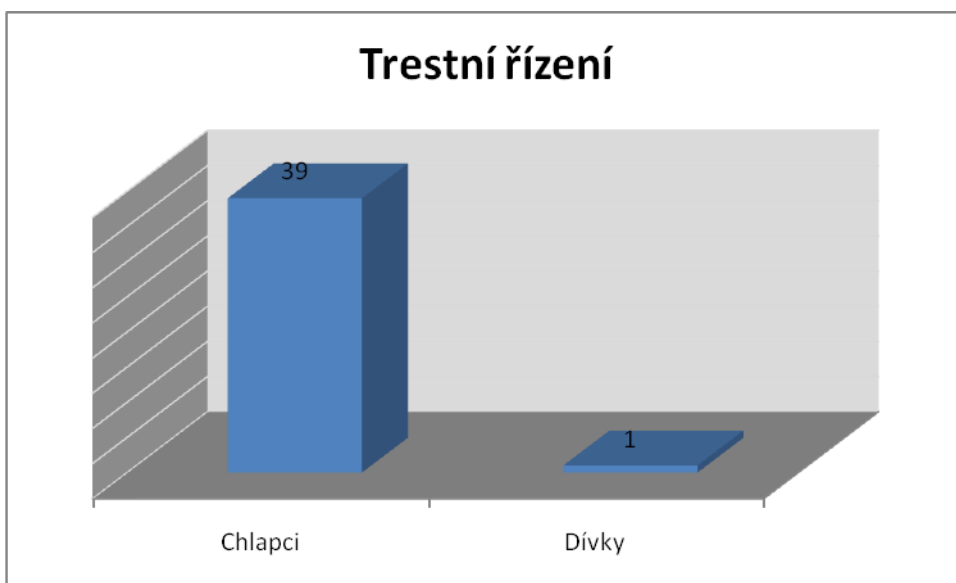

Z grafu č. 1 vyplývá, že ve sledovaném období bylo zahájeno trestní stíhání celkem v 60. případech. Největší počet trestných činů byl v roce 2003, během dalších let se kriminalita s ohledem na celorepublikový trend pozvolna snižovala. Vzhledem k tomu, že nemám k dispozici záznamy z bývalého okresního úřadu, nemohu porovnat předchozí

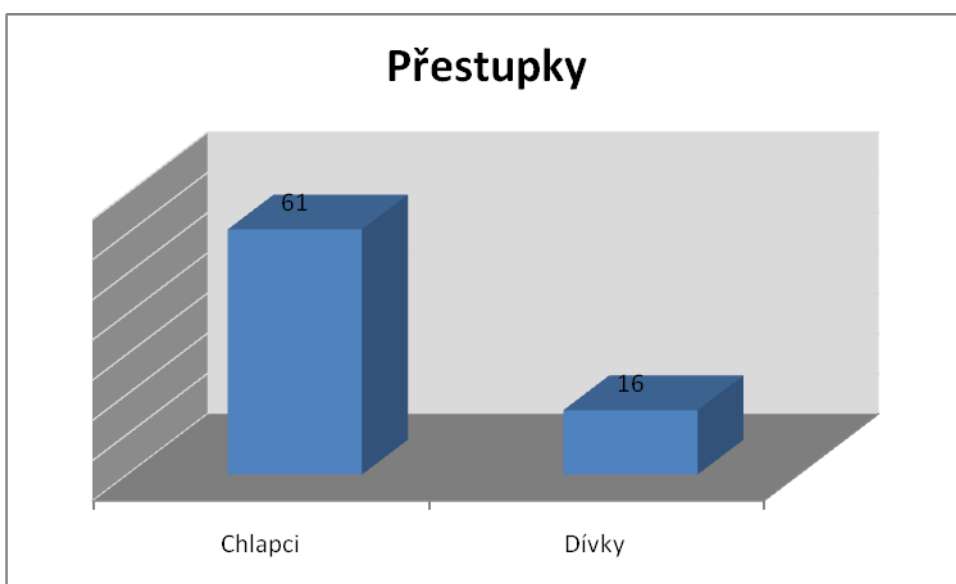
roky, zda se ještě v roce 2003 neprojevila určitá setrvačnost ve vývoji kriminality z doby působení okresních úřadů, než se svým vlivem projevilo nové uspořádání veřejné správy. Pro srovnání jsem zpracovala vývoj počtu spáchaných přestupků, kdy byl největší počet přestupků zaznamenán v roce 2007. Jinak se jejich počet drží zhruba na stejné úrovni.

2. Počet případů ve sledovaném období 2003 – 2008 z hlediska pohlaví

Graf č. 3

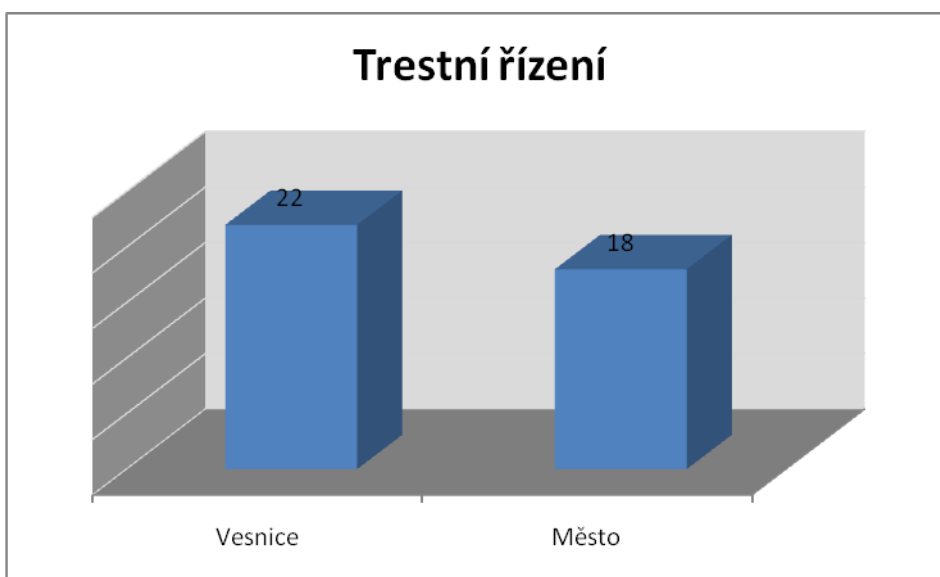
Graf č. 4

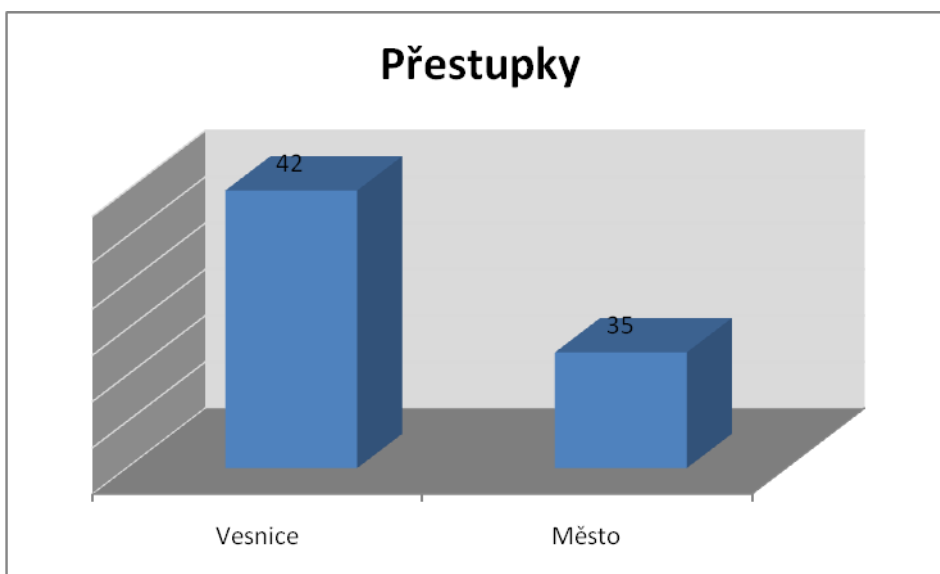
Jak jsem v teoretické části uvedla, trestná činnost je páchána spíše chlapci, počet mladistvých pachatelek je v celkovém počtu případů zanedbatelný. Graf č. 3 ukazuje, že za sledované období bylo zahájeno trestní stíhání pouze u jedné dívky z celkového počtu 40. mladistvých pachatelů. Pro srovnání jsem opět zpracovala počet přestupků, abych zjistila zastoupení dívek u méně závažných činů. Na celkovém počtu 83. přestupků se podílelo 16 dívek, což činí cca 19 % z celkového počtu případů. Lze konstatovat, že dívky se dopouštějí spíše méně závažné trestné činnosti a v menším počtu než chlapci, což potvrzuje uvedenou teorii. Rozdíl mezi počtem případů a mladistvých pachatelů vyjadřuje, že u některých pachatelů se jednalo o opakovanou trestnou činnost.

3. Počet případů ve sledovaném období 2003 – 2008 podle bydliště

Graf č. 5

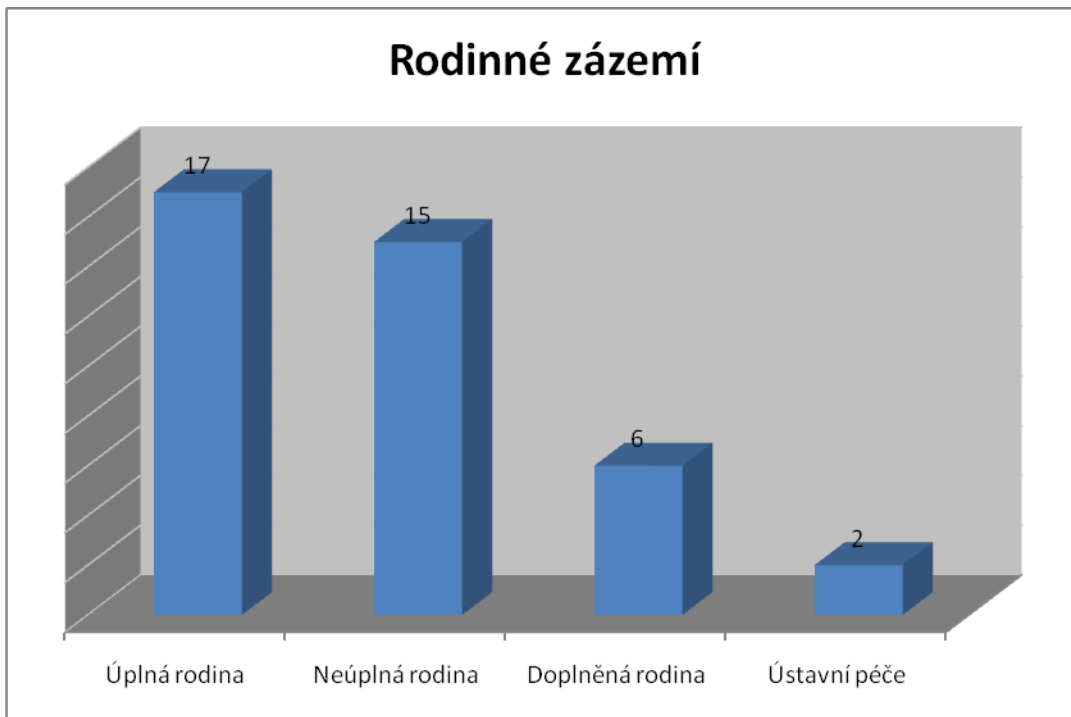
Graf č. 6

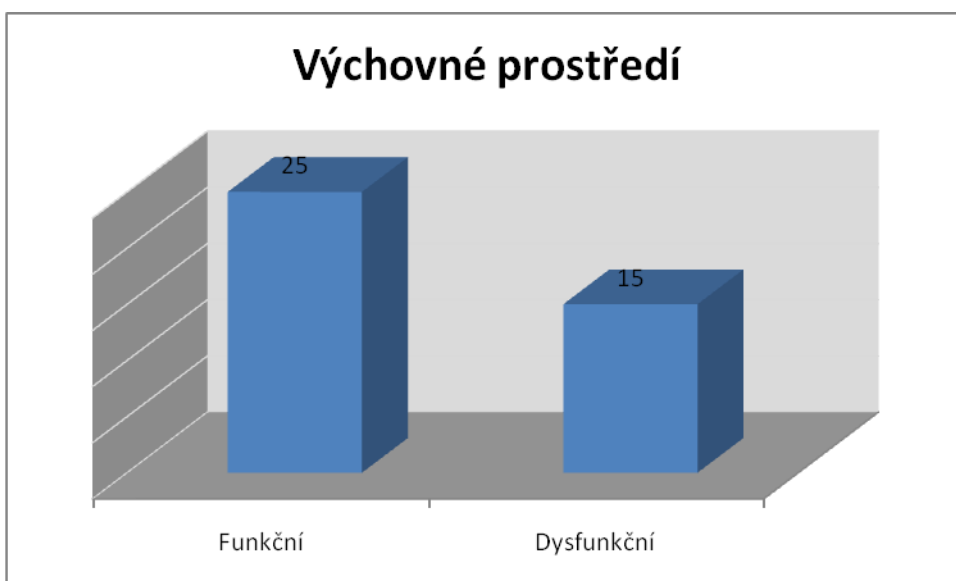
S ohledem na uvedenou teorii, jsem předpokládala, že větší počet mladistvých pachatelů bude z města, kde je více příležitostí k páčání trestné činnosti. Z výše uvedených grafů však vyplývá, že u spáchaných trestných činů je počet pachatelů z města a vesnice téměř vyrovnaný. Minimální rozdíl vyšel v neprospěch vesnice. U přestupků je podíl pachatelů z vesnice mnohem výraznější. Důvodem může být omezený přístup k volnočasovým aktivitám, neorganizovaný volný čas dětí a mládeže, vyšší nezaměstnanost rodičů a s tím spojená nižší socioekonomická úroveň rodiny, nebo naopak přezaměstnanost rodičů související se zatížením rozpočtu rodiny hypotékami na domy, což je nový trendem v oblasti bydlení. Zmíněná teze se nepotvrdila již v teoretické části.

4. Počet případů ve sledovaném období 2003 – 2008 z hlediska charakteru rodinného prostředí

Graf č. 7

Graf č. 8

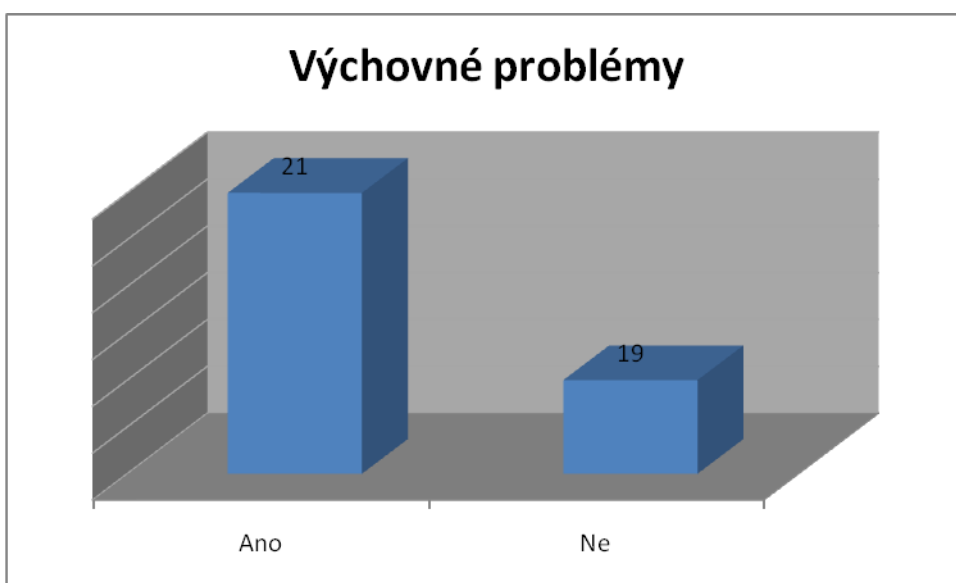

U sledovaných případů jsem se zaměřila na výchovné prostředí mladistvých pachatelů. Spisová dokumentace neobsahuje podrobné informace o rodičích z hlediska jejich vzdělání, nebo jejich rodinné anamnézy. Kurátorka se zaměřila pouze na aktuální rodinné prostředí z hlediska úplnosti či neúplnosti rodiny, a kvality rodinného a výchovného prostředí. Z výše uvedených údajů vyplývá, že největší počet mladistvých pachatelů pochází z úplné rodiny, což je překvapující fakt. Uvedený poměr může být dán vyšším počtem úplných rodin v celkovém měřítku než neúplných. Malý počet pachatelů pochází z doplněné rodiny a pouze dva z ústavní výchovy.

Do kategorie dysfunkční rodina jsem pro snazší přehlednost zařadila rodiny, kde se vyskytovaly rizikové faktory pro dítě, nezáměr rodiče po rozvodu manželství, nedůsledný výchovný styl ze strany rodičů, příliš ochranný styl, až po rodiny nefunkční. Do tohoto počtu byly zahrnuty pouze rodiny mladistvých pachatelů. U přestupkové agendy není vedena podrobná spisová dokumentace o rodině pachatele. Obsahuje zpravidla pouze písemnosti týkající se správního řízení. Zjištěné výsledky nepotvrdily teorii, že největší počet delikventů pochází z rozvedených a dysfunkčních rodin.

5. Počet případů ve sledovaném období 2003 – 2008 z hlediska charakteru chování mladistvých

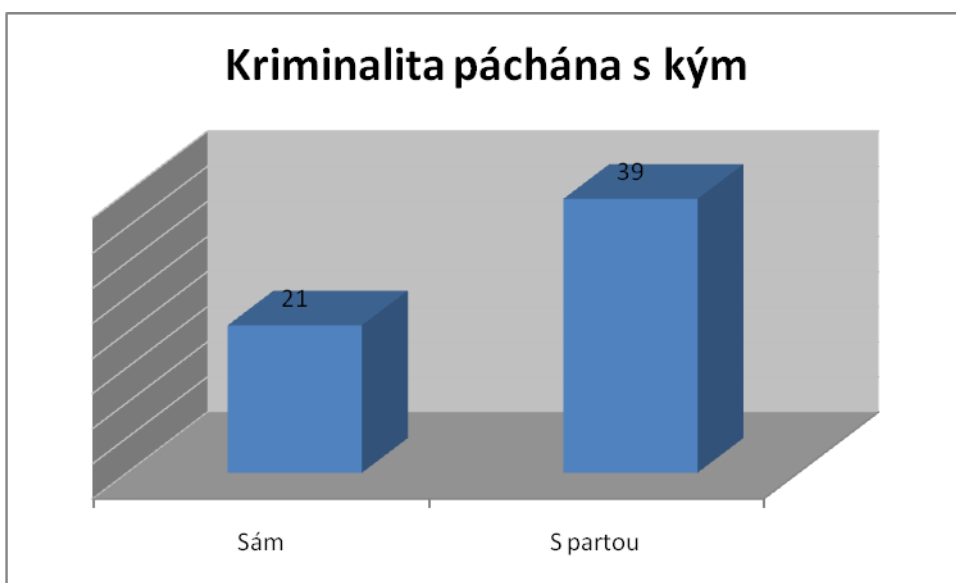
Graf č. 9

Ze spisové dokumentace bylo zjištěno, že u většiny mladistvých pachatelů se vyskytovaly výchovné problémy, které nebyly ve spisové dokumentaci podrobně specifikovány. Kromě výchovných problémů prospívali s velmi slabým prospěchem. Výchovné problémy dle mého názoru znamenají určitou neschopnost dítěte adaptovat se na dané podmínky, a proto mohou signalizovat budoucí kriminální dráhu dítěte, jak prokazují uvedené výsledky.

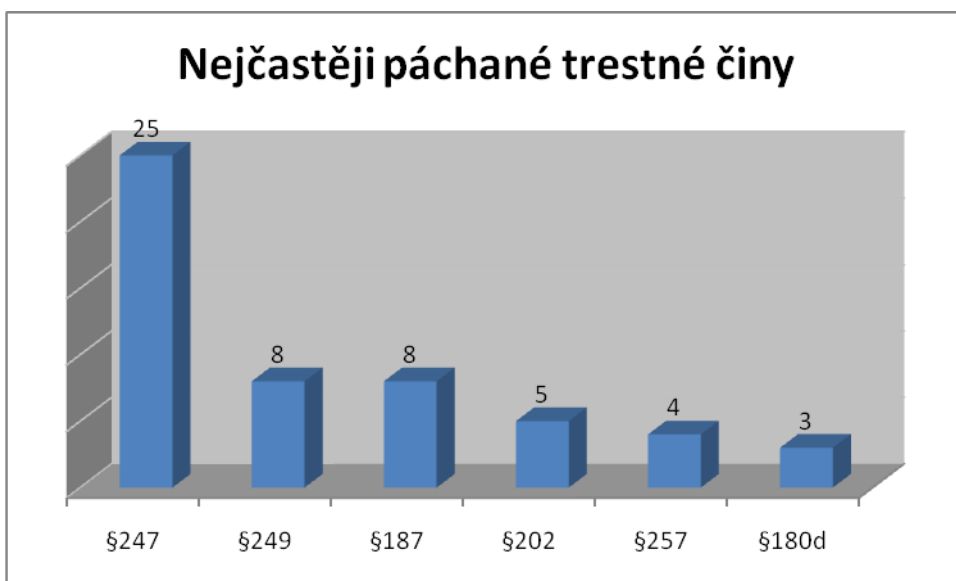
6. Počet případů ve sledovaném období 2003 – 2008 z hlediska struktury kriminality

Graf č. 10

Zjištěná data potvrzují teorii, že kriminalita mladistvých je páchaná nejčastěji ve vrstevnických skupinách. Ze spisové dokumentace bylo zjištěno, že bez účasti dalších osob byly většinou páchany trestné činy jako výtržnictví, ublížení na zdraví, požívání a prodej návykových látek. Pokud se jednalo o trestné činy majetkového charakteru vždy se jednalo o skupinovou trestnou činnost, tedy spolupodílíctví.

Graf č. 11

V grafu č. 11 jsou uvedeny nejčastěji páchané trestné činy mladistvými pachateli. Ještě upřesňuji, že všechny údaje o trestné činnosti mladistvých jsem shromažďovala během roku 2009, tedy před účinností nového trestního zákoníku, č. 40/2009 Sb., který je v platnosti od 01. 01. 2010. Z tohoto důvodu jsem zachovala původní znění paragrafů, jak je uváděno ve spisové dokumentaci.

Ze zjištěných dat vyplývá, že za uvedené období bylo spácháno nejvíce krádeží dle § 247, poškozování cizí věci dle § 257, v menším počtu pak držení a výroba omamných látek dle § 187, výtržnictví dle § 202, řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění dle § 180d, a neoprávněné užívání cizí věci dle § 249, zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění do 31. 12. 2009. Zajímavou zkušeností pro mne je, že v rámci trestního stíhání může být mladistvý v konečném důsledku obviněn z několika trestných činů. Např. úmysl krádeže může na sebe navázat další trestné činy jako porušování domovní svobody (§ 238), poškozování cizí věci (§ 257) a neoprávněné užívání cizí věci (§ 249). Ve výčtu dalších trestných činů spáchaných mladistvými se objevují ublížení na zdraví (3x), loupež (2x), porušování domovní svobody (3x), opatření návykové látky jinému (3x). Uvedené výsledky potvrzují teorii, že mladiství nejčastěji páchají trestné činy s majetkovým podtextem.

Závěr: Cílem praktického šetření bylo zjistit jak se vyvíjela kriminalita mladistvých ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Frýdlant nad Ostravicí v období od 2003 – 2008, a analýzou dat ověřit platnost či neplatnost hypotéz vyplývajících z teoretické části. Šetřením a analýzou dat byla potvrzena platnost teze, že trestná činnost je páchána ve větší míře chlapci než dívkami, dívky se dopouštějí spíše méně závažné trestné činnosti, výchovné problémy mohou být spouštěčem kriminálního jednání, trestná činnost je páchaná nejčastěji ve skupině, a výrazně převládá majetková trestná činnost. Nebyla potvrzena teze, že větší počet pachatelů je z města a z rozvrácených nebo dysfunkčních rodin.

Dle mého názoru se situace v oblasti kriminality ve správním obvodu města Frýdlant nad Ostravicí může nadále vyvíjet příznivě. Individuální práce kurátora s dětskými klienty, intenzivní spolupráce se základními i středními školami, a v neposlední řadě plánované otevření Nízkoprahového centra v obci Frýdlant nad Ostravicí, mohou přispět k dalšímu snižování kriminality.

Závěr

Obsahem předkládané bakalářské diplomové práce je téma zabývající se kriminalitou mládeže z hlediska jejích příčin a možností předcházení vzniku tohoto negativního společenského jevu.

Vzhledem k tomu, že kriminalita je specifickým a závažným problémem, který přetrvává z minulosti do současné doby, je nutno se tímto problémem neustále zabývat. Aby byl boj s kriminalitou účinný, je potřeba znát příčiny, které k jejímu vzniku a rozvoji vedou. Teprve na základě odhalených příčin a podmínek lze prevenci účinně směřovat.

Teoretická část obsahuje rozbor jednotlivých faktorů ze sociálního prostředí dítěte, které působí na vývoj jeho osobnosti. Pozornost je zaměřena na vliv rodiny, školy, vrstevnických skupin a volného času, masmédií, a také negativních společenských jevů jako užívání alkoholu mladistvými, toxikomanie, patologické hráčství a extremismus. Pokud se podíváme na vývoj dítěte od jeho narození, kdy o dítě pečuje rodina, pak nastoupí do školy, vytváří si určité vztahy mezi vrstevníky, začne vnímat vliv masmédií, v období puberty se „hledá“, začne experimentovat s alkoholem, drogou, pak je potřeba vzít do úvahy, že uvedené faktory nepůsobí jednotlivě, ale navzájem se prolínají a podmiňují, a na dítě působí v různém čase a intenzitě. V případě, že bude vliv těchto faktorů bezporuchový, nebude potřeba se uvedeným tématem zabývat. S ohledem na skutečnost, že uvedené faktory mohou vykazovat také určitou patologii, vývoj dítěte může být ovlivněn negativně a jeho jednání může směřovat k páchání trestné činnosti. Cílem bakalářské diplomové práce je podrobnějším rozbohem příčin a podmínek poukázat na možné důsledky v případě negativního působení těchto faktorů.

V praktické části jsem se zaměřila na vývoj kriminality mládeže ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Frýdlant nad Ostravicí, kde pracuji jako kurátor pro děti a mládež a jako sociální kurátor. Z dostupné spisové dokumentace mladistvých pachatelů jsem provedla sběr potřebných dat a provedla jejich analýzu. Z uvedených závěrů jsem zjistila, jaký je vývoj kriminality mladistvých ve správním obvodu, kde pracuji.

Zpracováním uvedeného tématu jsem si doplnila své stávající znalosti a ověřila své dosavadní praktické zkušenosti. Upevnila jsem své přesvědčení, že zásadní vliv na dítě má rodina, jejíž vliv se přenáší do dalšího prostředí, do něhož dítě postupně vstupuje, např.

škola, vrstevníci, oblast volného času atd. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi rozsáhlé téma, nebylo možno se zabývat kriminalitou v širších souvislostech. Snažila jsem se upozornit na stěžejní skutečnosti, které mohou být pro nás sociální pracovníky užitečné.

Seznam použité literatury a zdrojů:

- Bartlová, Sylva. *Sociální patologie*. 1. vydání. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně, 1998.
ISBN 80-7013-259-0
- Bednářová, Zdena, Pelech, Lubomír. *Sociální práce na ulici - Streetwork*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000.
ISBN 80-7239-048-1
- Dunovský, Jiří, Dytrych, Jiří, Matějček, Zdeněk., a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995.
ISBN 80-7169-192-5
- Chmelík, Jan, a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-739-6
- Matějček, Zdeněk, Langmeier, Josef. *Psychická deprivace v dětství*. 2. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968.
08-063-68
- Matoušek, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.
ISBN 80-86429-19-9
- Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-771-X
- Matoušek, Oldřich, a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996.
ISBN 80-7178-064-2
- Níkl, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000.
ISBN 80-7251-033-9
- Říčan, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995.
- Semrád, Jiří. *Mládež a sociálně negativní jevy*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996.
ISBN 80-85981-22-X
- Urbanová, Martina, Večeřa, Miloš, a kol. *Ženská delikvence*. 1. vydání. Brno: Masarykova universita v Brně, 2004.
ISBN 80-210-3608-7
- Vantuch, Pavel. *Kriminalita mládeže a její prevence*. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984.
40-064-84

Vykopalová, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2001.
ISBN 80-244-0337-4

Zapletal, Josef, a kol. *Kriminologie*. 3. upravené vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998.
ISBN 80-85981-87-4

Zapletal, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005.
ISBN 80-7251-200-5

Internetové zdroje:

ABZ.cz: slovník cizích slov (online). Dostupný z [www](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kriminogenni-factory):
<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kriminogenni-factory>, ze dne 31. 01. 2010

Čech, Tomáš. *Nežádoucí sociálně patologické projevy školních dětí* (online). 2005.
Dostupný z [www](http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/15367.aspx):
<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/15367.aspx>, ze dne 20. 04. 2009

ICM NIDM MŠMT. *Kriminalita a delikvence – Charakteristika* (online). 2005. Dostupný z [www](http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika):
<http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>, ze dne 05. 02. 2010

Jakoubek, Marek, Hirt, Tomáš. *Romové: Kulturologické etudy* (online). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004. Dostupný z [www](http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm):
<http://www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm>, ze dne 20. 04. 2009

Kachlík, Petr. *Návykové látky, rizika jejich zneužívání a možná prevence* (online). Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2003. Dostupný z [www](http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx):
<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx>, ze dne 20. 04. 2009

Kýr, Aleš. *Historická penologie* (online). Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 1/2008, s. 21. Dostupný z [www](http://www.ivvs.cz/uploaded/files/43/HP01_2008.pdf):
http://www.ivvs.cz/uploaded/files/43/HP01_2008.pdf, ze dne 16. 03. 2010

Ministerstvo vnitra České republiky. *Statistiky kriminality – dokumenty* (online). Dostupný z [www](http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx):
<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx>, ze dne 05. 03. 2010

Ministerstvo vnitra České republiky - odbor prevence kriminality. *Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy za období 1995 – 2004*. ISBN 978-80-254-0259-7

Ministerstvo vnitra České republiky. *Strategie boje proti extremismu (online)*. Praha: 2009. Dostupný z www: <http://www.mvcr.cz/clanek/dokumenty-kriminalita-zpravy-o-extremismu.aspx>, ze dne 15. 02. 2010

Mudrová, Hana. *Kultura chudoby (online)*. Zdroj neuveden, 2009. Dostupný z www: <http://www.outsidermedia.cz/Kultura-chudoby-1.aspx>, ze dne 15. 01. 2010

Peterková, Michaela. *Výchova dítěte v rodině (online)*. Zdroj neuveden, 2008. Dostupný z www: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>, ze dne 05. 03. 2010

Válková, Helena, Humáková, Jana. *Dobré zprávy o kriminalitě mládeže (online)*. Mladá Fronta dnes. 2008. Dostupný z www: <http://www.fod.cz/stranky/informace/1008/mfd0810042.htm>, ze dne 05. 03. 2010

Legislativa:

Zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 218/2003 Sb., ve věcech soudnictví mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění do 31. 12. 2009